

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za sociologiju

Diplomski rad

Nacionalno pitanje Kurda:
od „okorjelih“ terorista do državotvoraca

Ime i prezime kandidatkinje: Lea Balenović

Ime i prezime mentora: izv. prof. dr. sc. Mirko Bilandžić

Zagreb, listopad 2016.

Sadržaj

1.	Uvod.....	1
2.	Država i nasilje.....	2
3.	Izgradnja države.....	3
3.1.	Izgradnja države na Bliskom istoku.....	5
4.	Regionalni sigurnosni kompleks.....	6
5.	Što je Kurdistan i tko su Kurdi?	7
5.1.	Povijest Kurda i Kurdistanu.....	10
6.	Kurdsko pitanje u Turskoj.....	11
6.1.	Kurdistsanska radnička partija (PKK).....	14
6.1.1.	PKK i mirovni pregovori.....	15
6.2.	Turska i Europska Unija.....	16
7.	Kurdsko pitanje u Iranu.....	17
7.1.	Mahabadska Republika.....	18
7.2.	Nakon Mahabadske Republike.....	19
7.3.	Kurdska prava u Iranu.....	20
8.	Kurdsko pitanje u Iraku.....	21
8.1.	Nastanak države Irak.....	22
8.2.	Zaljevski rat.....	23
8.3.	Slučajna izgradnja Kurdistanu.....	24
8.4.	Američka invazija Iraku.....	24
8.5.	Kurdistsanska regionalna vlada (KRG).....	26
9.	Kurdsko pitanje u Siriji.....	27
9.1.	Francuski mandat.....	28
9.2.	Početak ba'atističkog režima u Siriji.....	28
9.3.	Neredi 2004. ili kurdsko buđenje u Siriji.....	30
10.	Građanski rat u Siriji i njegove posljedice.....	31
11.	Terorizam kao sredstvo borbe.....	35
12.	Zapad i sirijska kriza.....	38
13.	Hoće li Kurdi napokon dobiti svoju državu?.....	39
14.	Zaključak.....	42
15.	Popis kratica s izvornim imenima.....	44
16.	Literatura.....	46

17. Prilog	50
17.1. Analiza sadržaja.....	50
18. Sažetak	51

1. Uvod

Međunarodne granice rijetko su u potpunosti pravedne, a najspornije granice na svijetu su one u Africi i na Bliskom istoku koje su nacrtali Europljani prema vlastitim strateškim interesima u 20. stoljeću. Jedni od prevarenih naroda u tom procesu u svakom su slučaju Kurdi, nacija koja je poznata kao najveća nacija bez države na svijetu.

Kroz povijest je kurdsko pitanje bilo slabo istraživano u međunarodnoj zajednici. Akademsko istraživanje Kurda, njihova jezika, kulture, politike i povijesti bilo je marginalnim poljem unutar široke arene bliskoistočnih studija. Međutim, američka invazija na Irak, turska želja za ulazak u EU i današnja situacija u Siriji naveli su ljude da ga istražuju i da se njime bave. Mediji nikad nisu toliko pokrivali temu Kurda kao u posljednjih nekoliko godina. Iskoristili su nasilje i građanski rat u Siriji kako bi ojačali vlastiti identitet i poziciju i u tome su uspjeli. Nikad nisu bili toliko utjecajni na Bliskom istoku kao danas.

Imajući u vidu da je danas kurdsko pitanje jedno od središnjih pitanja bliskoistočnih odnosa, ovaj rad ima za cilj izučavanje socijalnog dinamizma kurdskog nacionalnog pitanja i mogućih posljedica njegova rješavanja. Pritom će kurdsko nacionalno pitanje poslužiti kao studija slučaja (*case study*) za teorije države i njene izgradnje i regionalnog sigurnosnog kompleksa koje će biti objašnjene. Studija slučaja kvalitativna je metoda istraživanja koja proučava suvremeni fenomen unutar njegova stvarnog životnog konteksta. Njome prikupljamo informacije o pojedinom slučaju ili slučajevima kroz određeno vremensko razdoblje i uviđamo promjene koje su se tijekom tog razdoblja dogodile. Studija slučaja pomaže nam odgovoriti na pitanja 'kako' i 'zašto' se nešto događa (Yin, 2007.: 17), a u ovom će se radu koristiti i metode analize sadržaja i kritičke evaluacije literature za dobivanje odgovora na ta pitanja. Osim toga, komparativnom će se metodom dati odgovor na pitanja prijašnjih postojanja terorističkih organizacija koje su upravo kroz prizmu terorizma ostvarile svoje ciljeve, a metodom prognoziranja bit će prikazana moguća rješenja nacionalnog pitanja Kurda kao i njihove posljedice.

2. Država i nasilje

U suvremenom svijetu države su središnja jedinica društvene organizacije, a njihova specifičnost jest da vrijede kao jedini izvor prava na primjenu sile (Bilandžić, 2014.: 305). Max Weber, Norbert Elias, Michael Mann, Anthony Giddens, samo su neki od autora koji državu definiraju u terminima primjene sile na određenom teritoriju. Prema Hobbesu, ljudi su u prirodnom stanju u stanju rata, širenje vlasti nad drugima čovjeku je nužno za održanje, te je prirodno pravo svakog čovjeka sloboda da koristi svoju snagu kako hoće (Hobbes, 2013: 91-94). Definicija same države u okvirima nasilja zapravo je logičan nastavak na navedeno. Weber je državu definirao kao zajednicu koja posjeduje monopol nad legitimnom upotrebom fizičke sile unutar određenog teritorija, a upravo se na njega mnogi sociolozi referiraju kada daju svoje definicije države (Giddens, 1985: 18). Elias ne samo da definira državu u okvirima nasilja, već kaže i da je za izgradnju države potreban monopol nad fizičkom upotrebom sile. Točnije, Elias postavlja borbu za monopol nad određenim teritorijem kao temelj izgradnje države, a u određenom se trenutku ta borba okreće od razaranja prema stjecanju moći. On smatra da su monopol na porez i na primjenu sile osnova svake države, te državu definira unutar okvira monopolističke organizacije fizičke sile i poreza ograničene na nacionalni teritorij (Elias, 1996: 354-364). Nadalje, kada Mann definira državu, kaže da se radi o diferenciranom setu institucija i osoblja koje djeluju na teritorijalno određenom području nad kojim imaju određen stupanj autoritativnog i obvezujućeg prava na vladavinu koje je osigurano organiziranom fizičkom silom (Mann, 2012: 55). Osim njih, i Giddens je dao definiciju države u okviru nasilja. On je državu definirao kao političku organizaciju čija je vladavina teritorijalno određena i koja je u mogućnosti mobilizirati sredstva nasilja kako bi tu vladavinu i zadržala (Giddens, 1985: 20).

Gumplowicz piše da je poticaj za stvaranje države dan sa strane ratobornih horda tako da su se pljačkaši razvili u ratnike. Prema njemu, samo je susret najmanje dvije heterogene horde, jedne miroljubive s drugom pljačkaškom i ratničkom, mogao stvoriti odnos političkih i podčinjenih, koji je vječiti i svojstveni karakter svake političke zajednice, odnosno kaže da su ratničke horde uvijek one koje osnivaju države (Gumplowicz, 1892, prema Perić, 1994: 17). Oppenheimer u svom djelu „Država“ kaže da ako ne postoji mogućnost za ratničko podčinjavanje protivnika, ne može nastati ni država, čiji proces nastanka počinje upravo otimačinom i ubijanjem te završava

vladavinom nad prostorno ujedinjenom etničkom skupinom (Oppenheimer, 1921., prema Perić, 1994: 18). Znači nije samo država definirana u okvirima nasilja, već i sam njen nastanak, a poznata je i izreka Charlesa Tillyja „*Rat je proizveo državu, a država je proizvela rat.*“

Međutim, ni manji dio od oko osam tisuća etničkih skupina, koliko ih prema nekim procjenama još na svijetu ima, ne bi mogao ostvariti pravo na vlastitu državu. Razlog nemogućnosti ostvarenja načela „jedan narod jedna država“ nalazi se upravo u nedostatku nasilnih sredstava kojima se nove države izgrađuju (Katunarić, 2003.: 69). Uzimajući to u obzir, mnoge nacije moraju prostor i prava dijeliti s drugim u okvirima postojećeg broja država, što je uzrokovalo mnoga nacionalna pitanja u višenacionalnim državama, odnosno pitanja gospodarskih, političkih i kulturnih odnosa i uvjeta u razvoju nacije i pitanja njezina samoodređenja. Posljedično, razvili su se mnogi nacionalistički pokreti s ciljem uspostave djelomične ili potpune suverenosti putem vlastite države. No, nije dovoljno samo izgraditi državu već ju i održati, a prvi korak u tome jest njeno međunarodno priznanje. Ipak, priznavanje nove države dolazi u obzir samo ukoliko ste je kadri uspostaviti na miran način i uz suglasnost sa svim zainteresiranim stranama, uključujući susjede, te poštivati prava svih manjina u sklopu nove države. S druge strane, to ne odgovara većini nacionalističkih elita (Katunarić, 2003.: 70). Upravo zbog toga, odnosno zbog nemogućnosti ostvarenja autonomije na koju polažu pravo mirnim putem, neke su nacije, poput Kurda, posegnule za nasiljem kao sredstvom izgradnje države. Ipak, iako mnogi autori, kao što smo vidjeli, proces nastanka države temelje na nasilju, postavlja se pitanje je li to zbilja tako, odnosno može li se u suvremenim uvjetima država zbilja izgraditi, a nakon toga i održati, na nasilju?

3. Izgradnja države

Prema Tillyju (Tilly, 1975., prema Fukuyama, 2004: 34), potreba za ubiranjem poreza, administrativnom nadležnošću i birokratskom centralizacijom bila je posljedica potrebe da se vode sve veći ratovi, što je uzrokovalo nastanak europske nacije-države, a dekolonizacija nakon Drugog svjetskog rata dovela je do bujanja izgradnji država diljem svijeta u razvoju¹. Fukuyama izgradnju države definira kao stvaranje novih vladinih institucija i jačanje već postojećih (Fukuyama, 2004: 9). Zapravo, u većini je

---

¹ Međutim, kao što je već ranije rečeno, u mnogim dijelovima Afrike, Azije i Bliskog istoka to je bilo tek mrtvo slovo na papiru.

slučajeva do uspješne izgradnje države i institucionalnih reformi došlo kada se u društvu pojavila jaka potreba za institucijama, jer ako postoji odgovarajuća domaća potražnja, tada obično slijedi i ponuda.

Kao što je već spomenuto, Weber je državu definirao kao zajednicu s monopolom na legitimnu uporabu fizičke sile unutar određenog teritorija. Smatrao je da su sve države jake i imaju kontrolu nad svojim teritorijem i da je legitimitet taj koji je razdvajao države od ostalih oblika prinude i nasilja. Ipak, loše vladanje, slabe institucije, nedostatak odgovornosti i neefektivni politički procesi koji povezuju državu i društvo uzrokovali su slabe države koje djeluju kao izvor nestabilnosti, siromaštva, društvene, političke i ekonomske nerazvijenosti te su, osim navedenog, često karakterizirane konfliktom. Uzimajući u obzir da je država primarni model ne samo unutarnjeg javnog reda već i međunarodne stabilnosti, nestanak javnog reda u državi označava prijetnju međunarodnoj sigurnosti (Yannis, 2002: 823), odnosno navedeno je postalo i problemom na međunarodnoj razini. Iz tog se razloga u proces izgradnje države uključuje i međunarodna zajednica, a izgradnja države međunarodne zajednice uglavnom znači razaranje institucionalnih sposobnosti mnogih zemalja u razvoju što je posljedica kontradiktornih ciljeva. Točnije rečeno, međunarodna zajednica zna kako pružiti usluge vladanja, no u mnogo manjoj mjeri zna kako stvoriti lokalne institucije koje će biti u stanju samostalno se održati (Fukuyama, 2004: 37-42).

Nadalje, ono što treba imati na umu jest da u slabim državama, pogotovo onima koje su zahvaćene konfliktom, vladaju problemi nepovjerenja, zamjeranja i antagonizma, a budući da je izgradnja države politički proces koji za posljedicu ima i pobjednike i gubitnike, čestim je uzrokom novih sukoba. Menocal (2009: 1) izgradnju države definira kao namjerne akcije koje poduzimaju nacionalni i/ili međunarodni akteri kako bi uspostavili, reformirali ili ojačali državne institucije i izgradili državnu sposobnost i legitimitet u odnosu na efektivne političke procese pregovora o zajedničkim zahtjevima između države i građana. Ono što se u navedenoj definiciji može primijetiti jest da ne naglašava samo državu kao izoliranu pojavu, već i vezu između države i društva, odnosno da je legitimitet veoma bitan pri izgradnji države. Legitimitet možemo definirati kao prihvaćanje vladajućeg režima kao točnog, prikladnog i/ili pravog (Rocha Menocal, 2009: 1-4). Bez minimalnog stupnja legitimiteta državama je teško funkcionirati te je njegov nestanak važan faktor u propadanju države. Zbog svega navedenog, rekonstrukcija legitimiteta u

postkonfliktnim područjima važan je faktor izgradnje države. Ipak, najvažnije je znati da je izgradnja države složen postupak za koji ne postoji opći naputak već se mora osmisliti za svaku državu posebno, a upravo nepoštivanje navedenog uzrok je suvremene bliskoistočne situacije.

3.1. Izgradnja države na Bliskom istoku

Stoljećima su ratovi, konflikti i oružano nasilje bili glavna sila u izgradnji živućih, legitimnih i demokratskih država u Europi. Međutim, ta logika između rata i izgradnje države nije bila moguća na Bliskom istoku zbog visoke razine vanjskih uplitanja, odnosno asimetrična kompeticija između bliskoistočnih država i vanjskih velikih sila potkopala je efekt postignut na Zapadu (Schwarz i de Corral, 2011: 217). Iako su arapskim proljećem neke države krenule prema demokratizaciji, suočile su se s mnogim poteškoćama zbog slabih institucionalnih struktura. Uz navedeno, još je nekoliko faktora spriječilo izgradnju države ratom i prouzročilo mješavinu jako-slabih država na Bliskom istoku. Jedan od tih faktora svakako su velike količine nafte u rukama države koje su smanjile potrebu države da izvlači resurse od vlastite populacije, tj. potrebu za oporezivanjem. Osim toga, *rentier* države imale su privilegij distribucije velike količine nafte zahvaljujući politici i bez obzira na ekonomsku situaciju. Nadalje, visoka razina *rentierizma* imala je veoma negativan utjecaj na društveni i ekonomski razvoj zemlje jer su ekonomske povlastice od nafte bile kratkoročne, a dugoročne posljedice su izobličenje tržišta, korupcija, neproduktivni ekonomski sektori i nedostatak nezavisnih društvenih grupa. Svaki od tri navedena aspekta naglašavaju da se *rentier* države drastično razlikuju od onih koje prikupljaju poreze, odnosno da dovode do slabih država na dvije razine, na onoj političkoj i na ekonomskoj (Schwarz i de Corral, 2011: 217-218).

Osim toga, kada država ne može pružiti stanje blagostanja i dobrobiti većini populacije, uskaču nedržavni akteri, a u velikom broju slučajeva upravo su oni omogućili alternativne prostore za političke pokrete poput onih islamističkih. Iz tog su razloga većina bliskoistočnih država negdje između one jake i propale države. Točnije rečeno, budući da države nisu u mogućnosti ispuniti državne funkcije poput oporezivanja i javnih dobara, to su preuzele mnoge nevladine udruge, mreže civilnih organizacija i sl., od kojih mnoge ne samo da oporezuju građane već i pružaju zdravstvenu skrb i obrazovanje (Schwarz i de Corral, 2011: 216). Zbog tog su grupe

poput Hezbollaha, Muslimanskog bratstva i Hamasa na Bliskom istoku viđene kao grupe kojoj svojoj populaciji spremno i redovito omogućuju osnovne životne potrebe te daju glas nepredstavljenoj populaciji. Na njih bi se zapravo moglo gledati kao na svojevršne privatne državnice (eng. *statelets*) koje koegzistiraju u osjetljivoj i često simboličkoj vezi s državom (Schwarz i de Corral, 2011: 2016). Sve navedeno upućuje da se bliskoistočne države, a samim time i njihov proces izgradnje, razlikuju od jakih zapadnih država, ali i propalih afričkih. Upravo to, kao i suvremeni događaji na Bliskom istoku, pokazuju nam da postoji potreba za rekonceptualizacijom pojma državnosti. Uzimajući u obzir da je američki plan izgradnje iračke države očigledno propao, postavlja se i pitanje izgradnje kurdske državnosti, odnosno je li ona u suvremenim uvjetima napokon moguća.

4. Regionalni sigurnosni kompleks

Kurdski problem postoji još od početka 16. stoljeća i dodatno je otežan zbog regionalnog sigurnosnog kompleksa. Naime, Kurdi su narod koji pretežito živi na teritoriju Turske, Irana, Iraka i Sirije, te zbog toga njihova borba za samoodređenje nije samo njihova već i regionalna. Navedeni je koncept usmjeren na istraživanje sigurnosti u geografski zaokruženim regijama u kojima su države povezane zajedničkim sigurnosnim izazovima i problemima te činjenicom da određene promjene u sigurnosti jedne članice nužno mijenjaju i razinu sigurnosti u cijelom kompleksu. U skladu s time, sigurnost je u središtu strateških promišljanja svake od država-članica tog kompleksa. Osim toga, ovaj koncept naglašava i važnost dominacije transnacionalnih identiteta poput onog religijskog, etničkog, lingvističkog i sl. koji oblikuju obrasce prijateljstva i neprijateljstva unutar regionalnog sigurnosnog kompleksa (Buzan i Weaver, 2003.: 45 - 46). Zbog toga je kurdsko pitanje i unutarnje i vanjsko i njegovo će rješenje utjecati na cijelu regiju. Države čiji su Kurdi stanovnici često se miješaju u kurdski problem druge zemlje kako bi učinile tu zemlju nestabilnom. Međutim, upravo je kurdsko pitanje jedno od rijetkih pitanja po kojem se te države slažu budući da ono predstavlja direktan rizik za svaku od tih država i zato je stalno pod kontrolom. Iz tog razloga, iako su te susjedne zemlje suparnici, po tom su pitanju koalicija. Iran, Sirija i Turska dijele stajalište o kurdskoj nezavisnosti u regiji, odnosno ni jedna od tih država ne želi nezavisni Kurdistan unutar svojih granica kao ni da nezavisni Kurdistan nastane od ostataka Iraka. Međutim, danas vidimo da Kurdi jačaju i da više ne žele biti pijuni regionalnih sila, a

najava referenduma o neovisnosti u Iraku te proglašenje federacije u Siriji samo su neki od pokazatelja navedenog.

5. Što je Kurdistan i tko su Kurdi?

Kurdistan, pojam koji su prvi put upotrijebili Seldžuci u 12. stoljeću misleći na područje istočne i jugoistočne Turske, sjeverne Sirije, sjevernog Iraka i sjeverozapadnog Irana, definiran je kao područje u kojem su Kurdi etnička većina. S obzirom na svoj smještaj na granicama Turske, Irana, Iraka i Sirije, Kurdistan se često spominje kao strateško područje u srcu Bliskog istoka. Međutim, upravo je zbog svog smještaja na granicama tih visoko centraliziranih država marginaliziran. Oduvijek mu je nedostajalo „čvorište“, odnosno jezgra iz koje bi djelovao kao sila zbog čega on postoji kao mikrokozmos periferalne zone i zbog čega nije bio važan sve dok se Kurdi nisu počeli buniti i dok nije otkrivena nafta (O'Shea, 2004: 22). No, Kurdistan nema samo veliku regionalnu stratešku važnost već i onu svjetsku zbog svog položaja i potencijalne regionalne manipulacije Bliskog istoka. Ipak, kurdsko se pitanje uvijek nalazi na dnu zapadnjačkih interesa.

Unatoč tome, upravo su vanjski akteri i njihova neinformiranost² o ovome području bili ti koji su kreirali bliskoistočnu politiku o Kurdistanu. Ključni problem nastao je u trenutku donošenja odluke po završetku 1. svjetskog rata. Budući da je Kurdistan kroz povijest djelovao kao tampon zona između Perzijskog i Otomanskog carstva, prvi je put podijeljen 1514. godine između suprotstavljenih carstava, dok četiri stoljeća kasnije Velika Britanija i Francuska otomanski dio dijele na 3 dijela, a iranski dio ostaje gdje je i bio. Tako se Kurdistan, svojom ukupnom površinom od 320 000 km², našao na područjima pet zemalja; Turske sa 43%, Irana s 31%, Iraka s 18%, Sirije sa 6%, te SSSR-a koji je dobio 2% površine Kurdistana³.

---

² Doduše, nismo sigurni koliko ih je moguće kriviti za spomenutu neinformiranost. Kurdske studije su jako marginalizirane. Zapravo, one kao takve tek odnedavno postoje. Osim toga, medijska pokrivanja ovog područja također odražavaju neupoznatost s kurdskom temom, regijom i stanovnicima.

³ U europskim enciklopedijama se navodi da je površina Kurdistana 190 000 km². Međutim, ta se površina odnosi samo na turski dio Kurdistana.

Karta 1. Kurdistan (izvor: <http://infomapsplus.blogspot.co.at/>)

Kurdi su četvrta najveća etnička grupa na Bliskom istoku i najveća na svijetu bez države. Njihova im je izolacija dozvolila da zadrže odvojeni identitet od država u kojima žive. Međutim, njihova simbiotska veza s okolnim državama uvijek je bila posebnost ovog područja i ta će se kompleksnost zadržati u budućnosti zbog međusobno isprepletenih odnosa naroda na nekoliko razina.

Osim izolacije od država u kojima žive, planski su lanci Kurdistana omogućili i etnolingvističku heterogenost Kurda. Zbog toga postoji velika razlika između Kurda koji žive u planinama i onih koji žive u gradovima. Kurdi koji žive u planinama žive u plemenima i zadovoljni su svojim životom jer ga vode na svoj način i neovisni su o vladi. Zbog toga mali broj Kurda koji živi na taj način pokazuje odanost naciji, državi ili nekoj drugoj zajednici van one plemenske. Iz tog su razloga rijetko bili dijelom kurdsog nacionalnog pokreta. Osim toga, među Kurdima postoje različite religijske grupacije. 75% kurdske populacije su suniti dok su njih 10-15% šijiti. Ostatak populacije dio su sekti čija se vjerovanja temelje na islamu, ali uglavnom na staroj iranskoj religiji. Nadalje, nekoliko je tisuća kršćana i 100 000 Židova čiji dio živi izvan

Kurdistana⁴. Iako kurdski nacionalisti kažu da religijska pripadnost Kurda nije bitna, rijetki su miješani brakovi, kao i sam kontakt među Kurdima različitih vjera (O'Shea, 2004: 30).

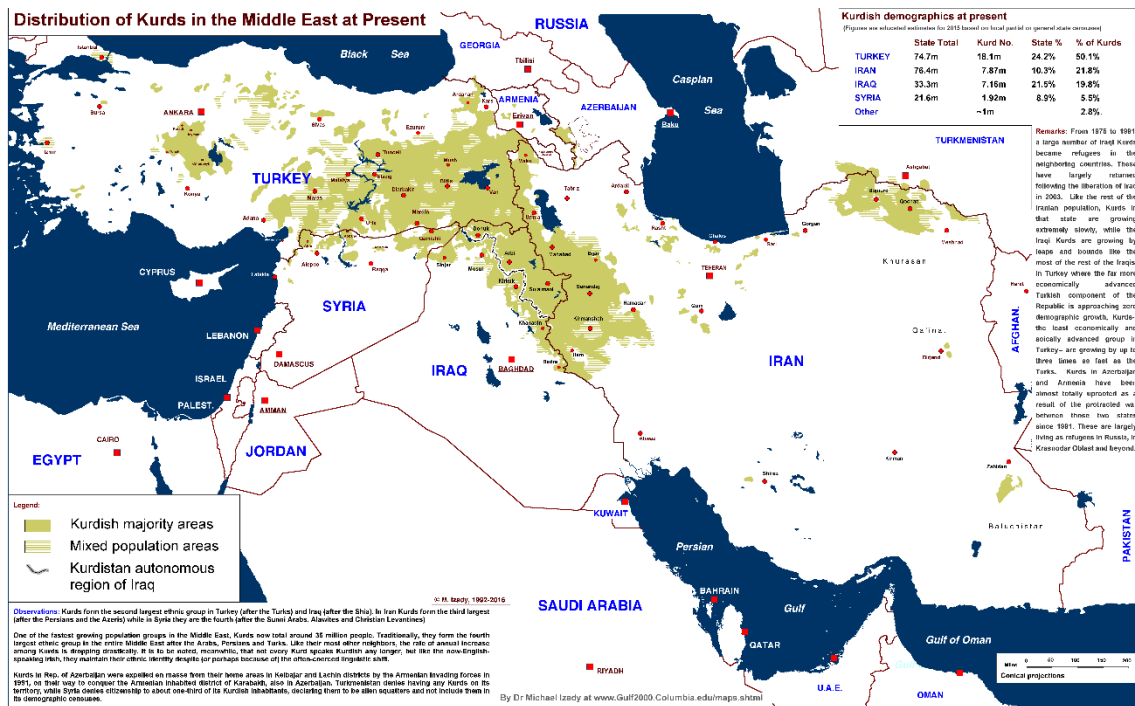
Osim navedenog, Kurdi se međusobno razlikuju i po jeziku, odnosno dijalektu kojim govore. Kurdski se jezik dijeli na nekoliko dijalekata⁵, a svi su oni dio sjeverozapadne podjele iranske grane indoeuropskih jezika i nepovezani su s turskim i arapskim jezikom. Ipak, jedan od osnovnih predmeta diskriminacije Kurda uvijek je bio kurdski jezik. Dugi niz godina Kurdima je bilo zabranjeno služiti se svojim jezikom u državama u kojima žive, a sljedeći odsječak iz Otukena, turskog dnevnika, sumira stav turske vlade o Kurdima i njihovom jeziku: „Ako oni (Kurdi) žele nastaviti govoriti primitivnim jezikom s vokabularom od samo četiri ili pet tisuća riječi; ako žele stvoriti vlastitu državu i objavljivati što žele, pustite ih neka odu i naprave to negdje drugdje. Turska je rasa jako strpljiva, ali kada je jako naljute, poput opasnog je lava kojeg ništa ne može zaustaviti. Neka pitaju Armence tko smo i neka dođu do prigodnih zaključaka“ (Otuken, 1967; prema Meho, 1997: 4). Zbog navedenog, jezik je jedan od glavnih uvjeta u borbi za kurdsku nezavisnost.

Međutim, ono što je zbilja kontroverzno u kurdskom pitanju jest procjena broja kurdske populacije. Iako se pretpostavlja da ih ima između 25 i 35 milijuna, ne postoji podatak o točnom broju kurdske populacije zbog spomenute heterogenosti vjerskih, jezičnih i zemljopisnih značajki. Osim toga, države unutar kojih Kurdi žive godinama su negirale samo postojanje Kurda, a danas umanjuju njihov broj, dok ga Kurdi povećavaju kako bi ojačali svoj kredibilitet.

---

⁴ Karta religijske pripadnosti Kurda: http://gulf2000.columbia.edu/images/maps/Kurdish_Religion_1g.png

⁵ Njihove dvije osnovne grupe su kurmandži, koji govori oko 75% Kurda i koji se dijeli na sjeverni i južni kurmandži, i sorani, koji govori ostalih 25% Kurda i koji se dijeli na dimili ili zazu i na guranski.

Karta 2. Distribucija Kurda na Bliskom istoku (izvor: http://gulf2000.columbia.edu/images/maps/Kurds_Distribution_in_Mid_East_lg.png)

5.1. Povijest Kurda i Kurdistanu

Nadalje, velika misterija je i povijest Kurda i Kurdistanu zbog čega su mnoga pitanja o kurdskom podrijetlu i njihovoj prapovijesti ostala neodgovorena. Postoji mnogo teorija, no budući da su većinu povijesti pisali hegemoni, ništa ne možemo uzeti s potpunom sigurnošću. Ono što je znanstveno dokazano jest da su Kurdi Indoeuropljani koji su nastanili područje Zagros u 2. tisućljeću pr. Kr. (O'Shea, 2004: 58).

Kurdi su oduvijek marginalizirani u državama u kojima žive tako da njihova verzija ili uloga u povijesti ili nije ili je slabo istražena od strane povjesničara i zastupljenost kurdske uloge i postojanja u bliskoistočnoj modernoj povijesti veoma je zanemarena ili jednodimenzionalno prikazana. Doduše, Kurdistan je u svim spisima karakteriziran lošom administrativnom kontrolom od imperijalnog centra, visokim stupnjem društvenih i ekonomskih problema te nejednakim ili slabim razvojem što je posljedica mnogih invazija koje je doživio.

Kurdi su bili nezavisni do islamskih osvajanja u 7.st. kada se počela provoditi islamizacija tog područja. U to doba Kurdistan nije bio smješten na osjetljivim graničnim prijelazima pa nije imao niti stratešku važnost, dok su sami Kurdi često bili korišteni za vojne mobilizacije i osvajanja. 13. je stoljeće obilježeno mongolskim osvajanjima i uništenjima područja Kurdistanu zbog čega je velik broj Kurda raseljen, a

u 15.st. otkriveni su novi trgovački putovi, oni morski, čime dolazi do izolacije Kurdistanu, te on gubi ekonomsku infrastrukturu i doticaj s informacijama i tehnologijom. Osim toga, nastupilo je stoljeće rata između Perzijskog i Otomanskog Carstva gdje su se kurdske regije našle u sredini, te su uništeni mnogi kurdski domovi, a velik je broj Kurda deportiran. Perzija je prihvatila šijizam kao državnu religiju u 16.st., te je šah Ismail, prvi safavidski šah, dobio kontrolu nad Kurdima i udaljio ih od vlasti. S obzirom da su Kurdi većinski suniti, nisu se identificirali sa šijizmom i zbog toga su često bili predmetom diskriminacije. Iz tog su razloga otomanske sunitske sile bile dobrodošle u mnogim dijelovima Kurdistanu. Budući da se radilo o dva velika carstva i dvije velike grane Islama, Kurdistan je postao njihovom tampon zonom. Međutim, zbog unutarnje podijeljenosti Kurda, Kurdistan se počeo doživljavati kao treća država, a upravo toga su se carstva najviše bojala pa je u Erzeru postignut prvi sporazum o Kurdistanu kojim je dogovoreno da se ni jedna strana ne smije miješati u to područje. Godine 1514. Kurdistan je podijeljen između Perzijskog i Otomanskog carstva, a sljedeća su tri stoljeća ostala u znaku ratovanja tih dvaju carstava. Kurdske pobune obilježile su 19. stoljeće zbog čega je otomanski sultan Abdulhamid II. započeo panislamsku propagandu kojom je integrirao Kurde u državu. Međutim, nakon njegova svrgnuća Kurdi počinju osnivati vlastite političke organizacije što uzrokuje borbu između urbanih intelektualaca i feudalista te Kurdi padaju u ruke turskih vođa tijekom Prvog svjetskog rata.

Iako bi se moglo činiti da će 1. svjetski rat biti prilika za izgradnju kurdske državnosti, dva su faktora to onemogućila, onaj interni, odnosno nedostatak kredibilnog i politički sposobnog kurdskog vođe, i onaj eksterni. Sporazum u Sevresu iz 1920. godine obećao je Kurdima državu, ali otkriće nafte u Kurdistanu i uspon Atatürka u Turskoj te nedostatak volje od strane Francuske i Velike Britanije doveli su do novog sporazuma u Lausanni 1923. godine koji ni ne spominje Kurde. Od tada su u svim državama primjetne mnoge mjere represije Kurda.

6. Kurdsko pitanje u Turskoj

Kurdski problem jedan je od najvažnijih i najdugotrajnijih problema u Turskoj. Kurdi i kurdsko pitanje dugo su skrivani od javnosti, ali je primjenom nasilja problem rastao i time dobio na međunarodnoj važnosti. Budući da turska vlada nikad nije bila pobornikom multikulturalne strukture u državi te je oduvijek otvoreno govorila da takva

struktura nije dio modela države nacije kojem ona teži, nacija, jezik, ideologija i kultura različiti od turskog izvor su tog problema.

Kroz svoju povijest Kurdi su, tijekom života na granicama Otomanskog i Perzijskog Carstva, iako često uništavani i iskorištavani, uživali određeni stupanj slobode i autonomije. Međutim, podjelom njihova teritorija između četiri države, to se promijenilo. Iako im je Woodrow Wilson 14. i 64. točkom ugovora iz Sevresa⁶ 1920. godine obećao nezavisnu državu, pojava novog turskog vođe, Mustafe Kemala Atatürka, i turski rat za nacionalnu nezavisnost to su promijenili. Turska je sporazum u Sevresu smatrala poniženjem, te je on 1923. zamijenjen sporazumom u Lausanni koji je utvrdio današnje turske granice.

Nadalje, 1924. donesen je novi turski ustav temeljen na novim ideološkim premisama, odnosno na novom europeiziranom turskom nacionalizmu. Cilj je bio stvoriti jedinstvenu, centraliziranu i etnički homogenu državu. Iz tog je razloga Turska napravila sve što je mogla da izbriše multietničko i multireligijsko nasljedstvo Otomanskog carstva u tranziciji iz carstva u republiku. Ideja *jedinstva* promovirana je kao alternativa ideji pluralizma za koju je kemalizam imao vrlo malo razumijevanja. To pokazuje i sam odnos prema kurdskom identitetu. Kurdsko pitanje činilo je element *drugosti* u odnosu prema kojem se formirao novi turski identitet (Jović, 2016: 358). Osim toga, ustavom je status nacionalne manjine priznat samo nemuslimanskim skupinama kao što su Grci, Armenci i Židovi, ali ne i muslimanskim etničkim zajednicama, od kojih je najveća kurdska. Procjenjuje se da u suvremenoj Turskoj živi oko 14 milijuna Kurda, a kurdski izvori govore o 20 do 25 milijuna (Jović, 2016: 357). Osim navedenog, država je izvršila genocid i mnoga istjerivanja i deportacije iz države, vojno nasilje, negiranje postojanja manjina te razne mjere asimilacije. Drugim riječima, vršena je turkizacija. Nadalje, država je provodila i lingvističku homogenizaciju te veličala turski kao nacionalni jezik s ciljem ubijanja drugih jezika, odnosno promovirala je jednojezičnost i jednokulturalnost. Mogli bismo reći da je u Turskoj proveden „lingvicid“, tj. jezični genocid. Službeno je negirano postojanje kurdskog jezika i

---

⁶ „Ako se unutar jedne godine otkad je ovaj Sporazum došao na snagu Kurdi unutar područja definiranim u čl. 62 (područja istočno od Eufrata, južno od južne granice s Armenijom koja će ovim Sporazumom biti određena, i sjeverno od turske granice sa Sirijom i Mezopotamijom) obrate Vijeću Lige Naroda i pokažu da većina populacije tih područja želi neovisnost od Turske, i ako Vijeće zaključi da su ti ljudi sposobni biti neovisni i preporučiti neovisnost, Turska se slaže da će izvršiti takvu preporuku i odreći će se svih prava i naslova nad tim područjima.“ (<http://groong.usc.edu/treaties/sevres.html>)

identiteta, zabranjene su sve kurdske škole, asocijacije, publikacije i svi ostali kulturalni izričaji.

Vrhunac državnog nasilja dogodio se u Dersimu. Godine 1935. donesen je zakon kojim je Dersim (na zazakiju „srebrna vrata“), preimenovan u Tunceli (na turskom „željezna vrata/šaka“). Većina Kurda tog područja su aleviti, a Dersim je područje s najvećim brojem alevita u Anatoliji. Još tijekom Otomanskog carstva aleviti su bili trn u oku Turaka zbog drugačije religije⁷. Zbog toga su 1937. i 1938. godine bombardirani i razoružani. Većina preživjelog stanovništva prebjegla je u zapadnu Tursku. Ostali su se sakrili u pećinama i špiljama, te su ondje ubijeni otrovnim plinom. Točan broj žrtava genocida u Dersimu nije poznat, ali se procjenjuje da je između 10 000 i 70 000. Unatoč navedenom, taj je događaj u povijesti zabilježen u kontekstu ustanka, a nikako genocida, a brisanje imena Dersim bilo je toliko učinkovito da sve do 2009. godine većina populacije nije ni znala na što se to ime uopće odnosi, a kamoli što se tamo dogodilo⁸.

Nakon Drugog svjetskog rata Tursku pogađa ekonomska kriza i glad, a 1950. godine dolazi nova, liberalnija vlada na vlast. Budući da im je bilo zabranjeno osnovati svoje, Kurdi se priključuju turskim strankama, pohađaju sveučilišta, a mnogi postaju članovima parlamenta, pa čak i ministarstava. Uspjeh Mustafe Barzanija, vođe kurdske nacionalnog pokreta u Iraku, u iranskom djelu Kurdistana razvija svjesnost kulturalne diskrepancije i nejednakog razvoja između istočne i zapadne Turske. Nadalje, novi turski ustav 1961. godine, iako je i dalje branio kulturalno izražavanje Kurda i upotrebu njihova jezika, donio je nove prilike za Kurde. Mnogi su se priključili Turskoj radničkoj stranci (TWP) koja se, između ostalog, bavila nerazvijenošću istočne i jugoistočne Turske, tj. Kurdistana, a 1965. godine Barzanijeve pristalice osnovali su stranku Demokratska stranka Kurdistana u Turskoj (KDPT). U kasnim 1960-ima i ranim 1970-ima raste broj kurdskih stranaka, pogotovo onih radikalnih kao odgovor na tursko negiranje postojanja Kurda i zatvaranja svih vrata na području legalne političke borbe (Meho, 1997: 10-11). Među Kurdima je vladalo široko rasprostranjeno nezadovoljstvo turskom ljevicom koja se nije bavila kurdskim pitanjem, a slabost turske vlade omogućila im je da se organiziraju i započnu propagandu.

---

⁷ Aleviti pripadaju grani Islama povezanoj sa šijizmom, ali i s mnogim njima jedinstvenim vjerovanjima.

⁸ Tek 2009. godine Erdogan je prvi put spomenuo Dersim u kontekstu masakra, a ne ustanka. Otada se više govori o Dersimu pod tim imenom, a ne o Tunceliju. 23.11.2011. Erdogan se ispričao zbog genocida u Dersimu.

6.1. Kurdistanska radnička partija (PKK)

Ideološke razlike i osobni sukobi doveli su do konflikata i podjela među kurdskim organizacijama, a ti su sukobi, zajedno s onima s Turcima, doveli do brojnih žrtava i do turske vojne intervencije. U rujnu 1980. godine izvršen je vojni udar s ciljem slabljenja radničke klase i Kurda, represije i politizacije društva te omogućavanja implementacije neoliberalnih ekonomskih reformi u Turskoj (Ercan, 2013: 114). Nadalje, 1982. donesen je novi ustav nakon kojeg su kurdskim selima promijenjena imena, a 1983. godine zabranjeno je korištenje termina 'kurdski' kao i davanje djeci kurdskih imena te je kurdski bio zabranjen čak i tijekom zatvorskih posjeta. Tada su se kurdski zahtjevi promijenili, odnosno njihov cilj više nisu bila kulturalna, ekonomska i politička prava već nacionalno samoodređenje te su se mirni prosvjedi pretvorili u oružani otpor. U tome se istaknula Kurdska radnička partija (PKK) koja se pokazala najnasilnijom kurdskom organizacijom i koja u kolovozu 1984. počinje svoju gerilu. Ta je gerila, koja i dan danas traje, uzrokovala niz turskih vojnih kampanja.

Turska je 1987. godine proglasila izvanredno stanje što joj je omogućilo ozbiljna kršenja ljudskih prava. Osim toga, vlada je proglasila izvanrednu vladu u kurdsjoj regiji, postavila lokalnu kurdsku vojsku za borbu protiv PKK te promovirala diskurs terorizma kako bi delegitimizirala zahtjeve kurdskog pokreta. Nadalje, donesen je nalog o evakuaciji sela na području kurdskih regija tijekom čega su izvršene mnoge nasilne operacije, odnosno krađa, mučenja, silovanja i sl. Cilj je bio ne samo iskorijeniti PKK, već i kurdsku dominaciju u regiji, a najkrvavija faza ovog sukoba nastupila je tijekom 1990-ih.

Deseci tisuća kurdskih gerila i turskih vojnika je ubijeno, turska vojska je evakuirala i spalila oko 4000 kurdskih sela i nasilno protjerala milijune ruralnih Kurda kako bi uništila društvenu bazu terorizma. Ipak, unatoč represijama, milijuni Kurda javno su počeli podržavati PKK. No, 1999. vlada je uz pomoć američkih obavještajnih agencija otela PKK-ovog vođu, Abdullaha Ocalana, i uhitila ga. Zbog toga se razdoblje od 2000. do 2005. godine smatra najgorim razdobljem za kurdski pokret. Ocalan je redefinirao krajnji cilj pokreta u stvaranje Demokratske Republike u kojoj Kurdi imaju kulturalna i politička prava. U PKK-u je restrukturirana ideološka i politička orijentacija te odonda teže mirnim rješavanjem tursko-kurdskog sukoba. Tek je tada, odnosno u 2005. godini, vladajuća Stranka pravde i razvoja (AKP) priznala postojanje kurdskog

problema te je najavila početak njegova rješavanja u 2009. godini. Onda su kurdske političke stranke napredovale, te su u 2007., 2009., 2011. i 2015. godini postigle velik uspjeh na lokalnim i generalnim izborima. Izlazak na izbore im je turska vlada dopustila jer se nije mogla nositi s vojnim napadima s kurdske strane, te zbog lakše kontrole nad Kurdima i njihovim zahtjevima. Osim toga, država je Kurdima priznala određena kulturalna prava. Ipak, kurdski identitet i dalje nije ustavno i legalno priznat (Ercan, 2013: 115-116).

6.1.1. PKK i mirovni pregovori

Svih tih godina Turska i PKK nisu bili u mogućnosti održati prekid naoružanja i mirovne pregovore zbog nepovjerenja koje postoji između te dvije strane. Prvi službeni, ali tajni, pregovori počeli su 2007. godine u Oslu. Glavni cilj bila je izgradnja povjerenja. Međutim, upravo zbog njegova nedostatka, pregovori su 2011. propali. U listopadu 2012. Recep Tayyip Erdogan, tadašnji turski premijer, ponovno je pokrenuo dijalog s Ocalanom s ciljem reforme turske vlade i kraja rata, a u ožujku 2013. PKK je proglasio unilateralan prekid vatre. Tema pregovora bili su razoružanje PKK-a, decentralizacija Turske, promjena ustava, obrazovanje Kurda na materinjem jeziku te Ocalanov status. Međutim, u ožujku 2015. Erdogan je prekinuo pregovore zahtijevajući razoružanje PKK-a. Osim toga, kako bi se istaknuo u svojoj predizbornoj kampanji, optužio je pro-kurdsku Narodnu demokratsku stranku (HDP) da su pod PKK-ovom kontrolom, pokušavajući onemogućiti kurdsku političku integraciju⁹. Ipak, budući da ni jedna stranka nije dobila dovoljan broj glasova da formira vladu, a nije stvorena ni koalicija, raspisani su novi izbori za studeni 2015¹⁰. Dok se AKP bavio predizbornom kampanjom i formiranjem vlade, sigurnosno se stanje u regiji, ali i zemlji, pogoršavalo zbog Islamske države (IS). U lipnju 2015. IS je ubio četiri osobe na jugoistoku Turske, a u srpnju 32 osobe koje su pokušale otići u Siriju pomoći ponovno izgraditi uništen Kobane. Kurdski nacionalisti su optužili AKP za suradnju s IS-om, te su ubili dva turska policajca. Na to je Erdogan odgovorio vojnom operacijom, a PKK je napustio prekid vatre. Onda traje sukob između ove dvije strane i nije izgledno da će u skorije vrijeme završiti. Očekivano, za kraj pregovora turska vlada krivi PKK i njihov „radikalizam“, dok Kurdi misle da su pregovori bili samo odvratanje pozornosti,

---

⁹ Birači su ipak glasali za HDP koji je dobio 13% glasova i 80 mjesta u Parlamentu (usporedbe radi, na izborima 2011. HDP je dobio 5, 9% glasova).

¹⁰ U studenom 2015. AKP je osvojio 49,5% glasova, odnosno 317 mjesta, dok je HDP dobio 10,8% glasova i 59 mjesta u Parlamentu.

odnosno da je AKP uspio održati uspješnu predizbornu kampanju jer su bili u prekidu naoružanja tijekom pregovora s PKK-om (što je bio turski uvjet za početak pregovora).

6.2. Turska i Europska Unija

Nakon svega spomenutog jasno je da je kurdsko pitanje najvažnije tursko unutarnje pitanje koje se kroz godine razvilo u tursku Ahilovu petu. Osim toga, ono se pokazalo i kao prepreka za ulazak u Europsku Uniju. Turska je 1999. godine dobila status kandidatkinje Europske Unije¹¹, što je uvelike promijenilo tursku politiku naspram Kurda. Iako je Europski parlament tek u 1990-ima pokazao zanimanje za kurdsko pitanje, upravo je ono postalo jednim od uvjeta za tursko članstvo u Europskoj Uniji koji su proglasile sve institucije EU. U sklopu toga, Turska je morala provesti određene demokratske reforme. Kurdski je pokret kroz diskurs ljudskih prava i demokracije uspostavio odnos s EU, te je na taj način otvorio diskurzivni prostor u svojoj borbi protiv dominantnog diskursa vladajuće moći (Balci, 2015: 79). Tako su, unatoč tome što se ne slažu s mnogim načelima EU, Kurdi iskoristili europski pritisak i institucije Unije za državne reforme. Naime, veoma su male šanse da će se bez podrške Europske Unije kurdsko pitanje riješiti, a samim time i da će biti postignut mir na jugoistoku Turske.

Uzimajući u obzir navedeno, Kurdi su dugi niz godina otvoreno podržavali turski ulazak u Uniju. Ipak, tri su događaja iz prvog desetljeća 2000-ih promijenila politiku kurdskog pokreta naspram Europske Unije. Prvo je odluka Unije da stavi PKK na listu terorističkih organizacija, zatim je dolazak islamističkog i proeuropskog AKP-a na vlast, te konačno, promjena pozicije kemalističkog bloka u odnosima moći nakon „Ergenekon“ istrage protiv tutorske uloge vojske u demokratskim politikama¹². Upravo se zbog svega navedenog kurdska politika i stav o EU nalazio između sumnje i potpore. Prvi je događaj stvorio politiku nepovjerenja, dok su druga dva bili razlog daljnje potpore Uniji (Balci, 2015: 82). Osim toga, unatoč jakoj kritici Unije, Kurdi se nisu u potpunosti odvojili od nje zbog europske borbe za socijalna, ekonomska i kulturalna prava Kurda. Europska je Unija, unatoč promjeni politike o PKK-u, nastavila pritiskati

---

¹¹ Turska je 1963. potpisala Ankarski sporazum s tadašnjom Europskom ekonomskom zajednicom kojim je stekla status „pridruženosti“ toj zajednici (Jović, 2016: 362), a 1987. godine je zatražila članstvo u Europskoj ekonomskoj zajednici. Godine 1997. godine proglašena je pogodnom za ulazak u Europsku Uniju. Više na: http://ec.europa.eu/enlargement/candidate-countries/turkey/eu_turkey_relations_en.htm

¹² Ergenekon je ime grupe novinara, akademika, političara i članova oružanih sila, odnosno „čuvara turskog nacionalnog identiteta i sekularnih vrijednosti“ koji su htjeli izvršiti vojni udar i svrgnuti AKP s vlasti. Suđenje 275 optuženika trajalo je 5 godina, a završilo je osudom njih 21.

Tursku da Kurdima pruži kulturalna i lingvistička prava¹³, a pokrenuta je i veća rasprava o kurdskom pitanju. Ipak, kao mnogo puta u kurdskoj povijesti, problem nije bio dovoljno duboko analiziran, a provedba reformi nedovoljno je nadgledana.

Osim toga, Kurdi navedene reforme ne vide kao značajno poboljšanje, već ih smatraju trivijalizacijom kurdskih zahtjeva i načinom smanjenja unutarnjeg i vanjskog pritiska. Doživljavaju ih lažnim metodama i načinima ovjekovječavanja jezične asimilacije i dominacije. Važno je spomenuti da su navedene reforme učinjene iza zatvorenih vrata bez razgovora s kurdskim institucijama ili predstavnicima kurdskog pokreta. Osim toga, unatoč reformama, vlada i dalje umanjuje važnost i vrijednost kurdski jezik koji se tek 2008. godine počinje spominjati kao „nepoznat jezik“, a ne kao „nepoznat zvuk“¹⁴. Kurdi žele obrazovanje na materinjem jeziku, slobodnu upotrebu kurdskog u svim područjima javnog života i službeni status kurdskog jezika u kontekstu demokratske autonomije. Nadalje, Kurdi smatraju da kurdska jezična prava mogu biti postignuta tek nakon što su osigurani politički i administrativni status, odnosno promjenom ustava koji odražava multikulturalni karakter Turske i decentralizacijom turskog administrativnog sustava.

7. Kurdsko pitanje u Iranu

U Iranu živi mnogo različitih etničkih grupa zbog čega Perzijanci čine manje od 50% populacije, a Kurdi, koji čine oko 17% populacije, nakon Perzijanaca i Azera treća su najveća etnička grupa u državi. Ondje živi između 6 i 8 milijuna Kurda, a najveći dio živi na zapadu Irana u planinskim područjima. Zapravo je malo pisano o Kurdima u Iranu, a glavni razlog tomu su zatvorena priroda iranskog režima, nedostatak međunarodne potpore i osuda kurdskog političkog pokreta. Zbog navedenog, Kurdi ni ne teže državi, već određenom stupnju autonomije unutar Irana. Osim toga, kurdska kultura ima više povezanosti s perzijskom nego s ostalim državama u kojima Kurdi žive zbog čega je, iako literatura različito govori o stupnju slobode koji su Kurdi imali i

---

¹³ Tzv. „paketi harmonizacije“ sastojali su se od ukidanja smrtne kazne, liberalizacije zakona o političkim strankama, medijima i udrugama, poboljšanja regulative uhićenja i pritvora, mogućnosti emitiranja i obrazovanja na jezicima koji nisu turski, priznanja legalnih standarda Europskog suda za ljudska prava, povećanja civilne kontrole nad vojskom, smanjenja djelovanja vojnog suda.

¹⁴ Član DTP-a (Stranka demokratskog društva), O. Özcelik, u Parlamentu je 2008. godine pročitao čestitku za Kurban-bajram na turskom i kurdskom jeziku, te je čestitka na oba jezika zabilježena. Ipak, nakon nekog vremena je izbrisana s opravdanjem da je navedena izjava rečena na „nepoznatom jeziku“. Slično se dogodilo i 2010. godine kada je jedan kurdski političar počeo pričati na kurdskom na sudu. Sudac ga je odmah prekinuo i rekao da optuženik govori na „nepoznatom jeziku“. Ta je situacija bila uzrokom protesta na ulicama.

imaju unutar Irana, povijesno određeni stupanj kulturalne slobode uvijek postojao. Međutim, navedeno se za političku slobodu ne može reći.

7.1. Mahabadska Republika

Pad Otomanskog carstva, neuspjeli sporazum u Sevresu, pobune u turskom i iračkom Kurdistanu, te slabost teheranske vlade doveli su do prve pobune iranskih Kurda, odnosno do prvog ozbiljnog pokušaja stvaranja nezavisnog Kurdistanu u Iranu. Vladavina Reze Kana Pahlavija¹⁵, koji je na vlast došao 1925. godine, donijela je visoku segregaciju iranskih Kurda. Reza Kan provodio je politiku ujedinjenja svih ljudi Irana pod perzijskim identitetom što je naravno dovelo do represije Kurda i drugih etničkih manjina. Stotine kurdskih poglavica protjerani su iz Irana, vlada je uzela kurdsku zemlju u svoje ruke, kurdski je jezik bio zabranjen i zatvorene su mnoge kurdske škole.

Međutim, 1941. godine Drugi svjetski rat pogađa Iran i Savezničke sile ulaze u državu. Sovjetski je savez imao kontrolu nad sjeverom zemlje, dok su Velika Britanija i SAD kontrolirale jug Irana. S druge strane, Reza Šah je zbog povezivanja s nacistima bio prisiljen abdicirati, te ga je naslijedio njegov sin, Muhamed Reza Pahlavi, koji je bio mlad i neefektivan pa je njegova moć u državi bila minimalna. Navedene su promjene omogućile Kurdima da napokon uzmu kontrolu u svoje ruke i ponovno se pobune. Osnovani su tajnu nacionalističku organizaciju zvanu Komala na čije su sastanke dolazili i Sovjeti te irački Kurdi pod Barzanijevim vodstvom. Kako je kurdski nacionalni pokret jačao, postalo je očigledno da im je potrebna i politička organizacija koja će otvoreno sudjelovati u političkom procesu, te je u rujnu 1945. osnovana Demokratska stranka Kurdistanu u Iranu (KDPI) (Taysi i Yildiz, 2007: 12-15).

U siječnju 1946. godine Kurdistanska nacionalna stranka uz Barzanijevu i sovjetsku potporu proglašava Mahabadsku Republiku, što se dosada pokazao kao najozbiljniji izazov iranskoj državi te kao jedina do sada nezavisna kurdska država. No, u prosincu te iste godine Sovjeti su povukli svoju potporu i iranska je vlada ušla u Mahabad. Kurdski su vođe obješeni, infrastruktura je uništena, a Mahabadska Republika se raspala. Ipak, samo postojanje Mahabadske Republike dovelo je do značajnih promjena u kurdskoj regiji; kurdski je postao službeni jezik u administrativnoj jedinici i u školama, osnovano je nekoliko kurdskih novina i prvo kurdsko kazalište, zemlja je podijeljena seljacima, došlo je do poboljšanja ekonomije i zaposlenosti, te su

---

¹⁵Poznat i kao Reza Šah Pahlavi

osnovane *peshmerge* (kurd. 'onaj koji gleda smrti u oči'), vojska kurdskog nacionalnog pokreta, koja je zamijenila iransku vojsku u regiji. Samo postojanje Mahabadske Republike razvilo je osjećaj šireg kurdskog identiteta. Unatoč svojoj kratkotrajnosti, Mahabadska je Republika služila, a i danas služi, kao svakodnevna motivacija kurdskom nacionalnom pokretu. Međutim, nakon pada Mahabadske Republike iranski su Kurdi ušli u razdoblje političke depresije. Kurdistska nacionalna stranka prestala je djelovati, njezini su vođe ili uhićeni ili obješeni, a stanje se dodatno pogoršalo kada je 1949. godine novi šah došao na vlast i vlada počela sistematski uništavati sve demokratske pokrete.

7.2. Nakon Mahabadske Republike

U ranim 1950-im godinama Muhamed Mosadegh osnovao je Nacionalnu Frontu, pokret temeljen na nacionalnosti, samoodređenju i antiimperijalizmu. Mosadegh 1951. godine postaje premijerom, a vrlo brzo pokret dobiva i kurdsku potporu, KDPI ponovno ustaje te 1952. godine sudjeluje na provincijskim izborima i dobiva velik postotak glasova¹⁶. Međutim, samo jednu godinu kasnije CIA (*Central Intelligence Agency*) ruši Mosadegha i Kurdi se ponovno nalaze na pogrešnoj strani (Taysi i Yildiz, 2007: 20). Povratkom šaha svaka je kurdska pobuna vrlo brzo i lako ugušena zbog čega nastupa dvadesetogodišnja tišina. No, šahova represivna politika nije bila usmjerena samo prema Kurdima, već prema svim iranskim građanima čije je nezadovoljstvo raslo iz dana u dan i 1979. godine izbija Iranska revolucija, te je proglašena Islamska republika Iran i vrhovni vođa, Ayatollah Khomeini, dolazi na vlast. Jačanjem revolucije Kurdi jačaju i svoj program, te zahtijevaju kurdski kao drugi službeni jezik, rješavanje pitanja granice, odnosno njeno definiranje, vlastiti parlament i jednaka prava što se tiče običaja, slobode govora i putovanja te biranja zvanja. Svi su zahtjevi viđeni kao pokušaj stjecanja kurdske neovisnosti i odbijeni. Khomeini je izjavio da je koncept „etničke manjine“ protiv islamske doktrine te je proglasio džihad protiv separatizma iranskog Kurdistan¹⁷ (Taysi i Yildiz, 2007: 23). Kao rezultat, provedena je brutalna vojna kampanja, te je vojska okružila kurdske gradove i bombardirala ih iz zraka. Osim toga,

---

¹⁶ Šah je te glasove proglasio nevažećima.

¹⁷ U svom govoru Khomeini je upozorio na zajedničkog neprijatelja: „Oni se boje Islama. Boje se islamskog zakona. Žele da Islam ne postoji koja god bila njegova alternativa. To je urota! Sada kada se ta urota dogodila ne možemo je prihvatiti. Radi se o Islamu i interesima muslimana. Ne možemo to zanemariti.“ (<http://www.iranhrc.org/english/publications/reports/3508-haunted-memories-the-islamic-republics-executions-of-kurds-in-1979.html?p=2>)

Khomeini je naredio pogubljenje tzv. pobunjenika, a točan broj pogubljenja još je uvijek nepoznat¹⁸.

Nadalje, Iran se, oslabljen revolucijom i borbama s Kurdima, do početka Iransko-iračkog rata 1980. godine našao u kaosu. Iako bi se moglo činiti da će taj rat pružiti Kurdima priliku za jačanjem nacionalnog pokreta i ispunjenjem svojih dugoočekivanih prava, to nije bilo tako. Iransko-irački rat iranskim je Kurdima donio izolaciju od onih u susjednim državama i općenito od vanjskog svijeta. Osim toga, Kurdistan je pretrpio uništenja gradova i sela od obje zaraćene strane i velike gubitke života, 70 sela i gradova palo je pod kontrolu iranske vojske, a deseci tisuća iranskih Kurda ostali su bez svojih domova i razbjegli se u okolna područja. Nadalje, početkom 1984. godine Irak je započeo napade s kemijskim oružjem ne samo na vojsku, već i na granična sela i gradove od kojih su većina bili kurdski.

Nakon rata kurdski pokret u Iranu je stagnirao sve do sredine 1990-ih. Pobjedom Sajida Muhameda Khatamija na predsjedničkim izborima, Iran je ušao u razdoblje reformi i otvorenije vlade (Taysi i Yildiz, 2007: 28). Svi su kurdski zahtjevi bili usmjereni na kurdski jezik i političku zastupljenost i Khatami je ispunio neke od tih zahtjeva. U njegovom su kabinetu radila čak dva Kurda, a na parlamentarnim je izborima u parlament ušlo njih 18. Međutim, zadržali su se konzervativci jako opirali Khatamiju i uspjeli srušiti gotovo svaki pokušaj donošenja reformi.

7.3. Kurdska prava u Iranu

Godine 2004. Kurdima je zabranjeno kandidirati se na izborima, a 2005. konzervativna vlada dolazi na vlast. Očekivano, diskriminacija Kurda raste. Međutim, nisu samo Kurdi i etničke manjine pogođene diskriminacijom, zlostavljanjima i kršenjem ljudskih prava općenito, već i žene, studenti, aktivisti, novinari i pisci. Iako teoretski, iranski ustav garantira jednakost i jednaka prava za sve etničke i priznate religijske manjine¹⁹, u stvarnosti to nije tako. Primjerice, unatoč tome što Kurdi posjeduju određena prava u Iranu²⁰, neće se naći Kurd na nekoj visokoj vladinoj poziciji, kurdski suniti se ne mogu kandidirati, zabranjene su političke organizacije,

---

¹⁸ Vidi više na: <http://www.iranhrdc.org/english/english/publications/reports/3508-haunted-memories-the-islamic-republics-executions-of-kurds-in-1979.html?p=2>

¹⁹ Među njima nisu suniti.

²⁰ Npr. postoje TV i radio postaje, dozvoljeno im je kandidirati se za izbore, a od 2015. godine kurdski, kao i ostali lokalni jezici, služi se i uči u javnim školama.

značajan je nedostatak škola u kurdskim područjima, ekonomski su marginalizirani, područje Kurdistanu je namjerno nerazvijeno od strane iranske vlade i sl. Osim toga, ispitivanja, uhićenja, mučenja i smaknuća civilnih i političkih aktivista iranska je svakodnevnica. U pravilu, ljudi koji brane prava žena, etničkih manjina i djece, mete su iranske vlade, te su često optuženi za antirežimsku propagandu i rad protiv režima i širenje laži.

Vlada strahuje da manjine prijete sigurnosti integritetu države, a kao najveći strah pokazao se onaj od Kurda zbog povijesti bogate brojnim pobunama. Iz tog je razloga kurdsko pitanje viđeno kao unutarnja i vanjska prijetnja Iranu. Izvještaj Amnesty Internationala iz 2014. godine navodi da su u Iranu Kurdi najciljanija etnička grupa²¹. Broj njihova uhićenja, mučenja i smaknuća raste iz godine u godinu te su ona najčešće posljedica nepravednih suđenja koja su temeljena na „neprijateljstvu protiv Boga“ tijekom kojih je Kurdima uskraćen pristup odvjetniku. Nadalje, početak 2016. godine označilo je odbijanje velikog broja kandidatura kurdskih političara za ulazak u parlament. U konačnici, zbog ograničenog pristupa zaposlenju i ograničenih političkih prava, Kurdi u Iranu pate od siromaštva zbog čega je razina njihove marginalizacije i stigmatizacije još veća.

U svakom slučaju, važno je istaknuti da stanje u državi ne može biti stabilno dokle god postoje Kurdi kao diskriminirajuća opozicija zato što će kurdski nacionalni pokret jačati dokle god Kurdi ne dobiju svoje mjesto u politici. Također je bitno napomenuti da iranski Kurdi ne žele revoluciju nego evoluciju, odnosno da ne žele oružjem i ratom steći svoja prava, već mirnim putem. Iako Kurdi potječu iz Irana, iranski Kurdi ga ne vide kao dom svih Kurda i zbog toga je nastala podjela između iranskih Kurda, koji vjeruju u slobodu i autonomiju unutar Irana, i istočnih Kurda, koji vjeruju u širi nezavisni Kurdistan i teritorijalni nacionalizam (Taysi i Yildiz, 2007: 111).

8. Kurdsko pitanje u Iraku

Kao što je već rečeno, Kurdi posjeduju vlastiti jezik, zajedničku kulturu, dijele povijest i prastaru zemlju te su brojna nacija pa zbog toga vlastitu državu smatraju svojim prirodnim pravom, a nedostatak njena postojanja stvorio je pesimizam u kurdskoj psihi (Dawoody, 2006: 485). Kurdi su patili u svim državama u kojima žive, no nigdje kao u Iraku. Zbog toga ne iznenađuje što je Irak inkubator kurdskog

---

²¹ Vidi više na: <http://www.refworld.org/docid/54f07ddf15.html>

nacionalizma i mjesto gdje su Kurdi najbliže ostvarenju vlastitog sna o neovisnosti (Galbraith, 2006: 141).

8.1. Nastanak države Irak

Kada je po završetku Prvog svjetskog rata Velika Britanija odlučila stvoriti državu Irak, plan je bio ujediniti provincije Basra i Bagdad i staviti ih pod britansku jurisdikciju, a Kurdima je obećana nezavisna država. Međutim, otkriće nafte u kurdskom gradu Mosulu promijenilo je planove, te je Velika Britanija htjela i Mosul pridružiti iračkoj državi. Tako je Winston Churchill 1921. godine Kurde uključio u arapski Irak koji se odonda sastojao od kurdskog Mosula na sjeveru, većinski sunitskog Bagdada u središtu i šijitske Basre na jugu. No, dok su arapski dijelovi države dijelili zajednički identitet, Kurdi nisu željeli imati nikakve veze s novonastalom državom. Moderna država Irak zapravo je uspostavljena kao heterogena politička struktura koja nikome osim Britancima nije imala smisla. Usvojili su neadekvatan politički mehanizam koji se nije mogao nositi s izbijanjem sociopolitičkih problema, a najveći problem novonastale države bio je rastući kurdski bijes koji su se nadali nezavisnosti i osjećali se izdanima što su uključeni u Irak (Dawoody, 2006: 486). Iz tog je razloga 20. stoljeće u Iraku obilježeno nizom kurdskih pobuna.

Neovisnost Iračke monarhije proglašena je 1932. godine, što je potaknulo natjecanje u moći između sela i gradova, seljaka i plemena te Arapa i Kurda. To je natjecanje iscrpilo iračku politiku i vladu i državu kao takvu te još više zakompliciralo kurdsko pitanje. Ipak, svrgavanje monarhije 1958. godine Kurdima je dalo nadu za ravnopravnije sudjelovanje u vlasti. Osim toga, Kurdi i nova vlada sklopili su dogovor kojim je Kurdima, u zamjenu za njihovu podršku, obećana regionalna autonomija. Međutim, to je obećanje prekršeno, te 1961. godine izbija Prvi kurdsko-irački rat u kojem je umrlo između 75 000 i 105 000 ljudi. Rat je završio 1970. kada je postignut mirovni sporazum između Kurda i ba'atističkog režima koji je trebao Kurdima donijeti značajna kulturalna, ekonomska i politička prava. Ipak, taj sporazum nije usvojen, već je prije postao dogovorom o prestanku naoružanja što je, ironično, 1974. godine uzrokovalo Drugi iračko-kurdski rat. No, iračke su snage ovog puta brzo potukle one kurdske, te je rat završio već sljedeće godine. Ipak, trebalo bi naglasiti da su arapsko-kurdski odnosi opterećivali državu, te su navedeni propali pregovori o autonomiji

uzrokovali niz kurdskih pobuna koje su, u različitom intenzitetu, trajale sve do američke vojne intervencije 2003. godine (Picula, 2016: 92).

Nadalje, Iransko-irački osmogodišnji rat Kurdima je donio nove patnje. Iako su Kurdi taj rat iskoristili i osvojili velik dio iračkog Kurdistanu, irački je režim 1987. godine počeo provoditi Anfal, vojnu kampanju s ciljem uništavanja seoskog načina života u iračkom Kurdistanu. U ožujku 1988. godine irački ratni zrakoplovi kemijskim su oružjem napali malen grad Halabju u istočnom Kurdistanu i pogubili više od 5000 ljudi, a do kolovoza 1990. godine iračka je vlast sravnila sa zemljom više od 4000 od 4500 sela u Kurdistanu, te su dekretima za ljudski život zatvorena 45 000 km² od ukupno 75 000 km² teritorija, dok su Kurdi koji su se našli u zabranjenim zonama deportirani u južni Irak ili su pogubljeni²². Kurdi su tada zaključili da se njihova situacija može promijeniti jedino svrgavanjem Saddama Husseina.

8.2. Zaljevski rat

Vojska Saddama Husseina ušla je u Kuvajt 2.8.1990. i uništila grad Kuvajt. Taj je čin označio početak Zaljevskog rata koji je stvorio koaliciju Kurda, šijita i ostalih disidenata s ciljem svrgavanja Saddama. Budući da je UN-ovo Vijeće sigurnosti donijelo rezoluciju kojom se odobrava upotreba sile ako se Irak ne povuče iz Kuvajta do 1991., američke su operacije protiv Iraka počele u siječnju navedene godine. Zaljevski rat završio je 27.2.1991. Samo tri dana nakon toga počeo je irački ustanak koji je Saddam ugušio, pri čemu je ubijeno oko 300 000 šijita. U to je doba iračka vojska ostala netaknutom budući da nije bilo zračne podrške koalicije niti bilo kakve američke tajne službe koja bi maknula Saddama. Osim toga, George H. W. Bush, tadašnji američki predsjednik, je američkim vojnicima, koji su već bili na tom području, zabranio da pomažu pobunjenicima. Do kraja mjeseca irački je režim ugušio kurdske revolucije. Milijun ljudi prešlo je u Iran koji je otvorio granice, a pola je milijuna ostalo u mreži na granici s Turskom koja nije htjela otvoriti granice i pustiti pola milijuna Kurda u već nestabilan jugoistok zemlje. Međutim, s vremenom su Kurdi na granici postajali sve veći problemi koji su Turci svaljivali na Irak, te je nastala humanitarna katastrofa. Iako Turska nije dala Kurdima da uđu dublje u državu, dopušteno je snimanje ljudske patnje. U to se uključio BBC-ev Jim Muir i postao britanski glas Kurda kroz emitiranja uživo.

---

²² Kurdistanaska vlada procjenjuje kako je tijekom Anfala, koji je trajao između 1987. i 1990. godine, umrlo 182 000 ljudi (Galbraith, 2006: 32).

Muir je putovao s Barzanijem i slao svoja emitiranja u Damask gdje bi onda bila snimana i puštena u BBC-ev ured (Lawrence, 2008: 147).

8.3. Slučajna izgradnja Kurdistana

Cijelo to vrijeme SAD-u je geopolitika bila važnija od humanih posljedica propale pobune. Uspješni ustanak iračkih Kurda i šijita, odnosno 80% iračkog stanovništva, poremetio bi dugoročnu ravnotežu sila na vrhu Zaljeva i, suočivši se s takvom alternativom, Bush, je odlučio Saddama Husseina ostaviti na vlasti. Ipak, Američki državni tajnik James Baker i direktor planiranja politika Dennis Ross htjeli su spasiti Irak od raspadanja. Ross je smatrao da SAD ima moralnu obavezu pomoći ljudima koje su upravo oni ohrabрили da se pobune te ga je to navelo da pokrene humanitarnu operaciju. Američke specijalne jedinice su pomagale izbjeglicama te je dogovoreno zračno spuštanje hrane i vode u planinskim područjima. Upravo taj se čin smatra početkom tzv. *de facto* države. Nitko uključen nije ni sumnjao da je to išta drugo negoli humanitarna misija. Međutim, godinama kasnije shvaćeno je da je na taj način slučajno stvoren Kurdistan (Lawrence, 2008: 150) jer je upravo navedeno potaknulo SAD, Veliku Britaniju i Francusku da uđu u Irak i stvore utočište za Kurde koje je poslužilo kao temelj suvremene Kurdistske regionalne vlade. Koalicija je odlučila da će radije nametnuti izbjegličku krizu natrag Saddamu nego Turskoj koja je, unatoč propisima međunarodnog prava, odbila dati utočište izbjeglicama. Tim su postupkom SAD neželjeno i nesvjesno stvorile *de facto* Kurdistan. Amerikanci su nastavili štititi utočište u iračkom Kurdistanu još 12 godina sve do američke invazije na Irak 2003. godine kada je George W. Bush slučajno završio posao koji je njegov otac slučajno započeo (Lawrence, 2008: 152).

8.4. Američka invazija Iraka

U pripremi Drugog iračkog rata 2002. godine Kurdi su strahovali da će Saddamov pad značiti kraj njihove slobode pod američkom zaštitom i manju samostalnost zbog demokratičnije iračke vlade. Iz tog su razloga Masoud Barzani, sin ranije spomenutog Mustafe Barzanija, i Jalal Talabani donijeli stratešku odluku stati na stranu SAD-a u ratu. Planovi rata za oslobađanje Iraka temeljeni su na sukobu na dvije fronte; glavne američke snage trebale su krenuti iz Kuvajta za Bagdad, a četvrta

pješaćka divizija iz Turske na jug prema prijestolnici²³. Međutim, turski parlament je odbio dati pravo prolaza američkim snagama zbog čega je nastupila teška kriza tursko-američkih odnosa (Galbraith, 2006: 149). Tako su Kurdi stekli brojne američke prijatelje otvarajući im svoje područje.

Saddam Hussein i njegov režim srušeni su 9.4.2003. Nakon pada režima, kurdske i američke snage ušle su u Bagdad, Kurdi su prognali Arape iz grada i nekoliko obližnjih sela, kurdske političke stranke preuzele su učinkovit nadzor i poslužile se svojim utjecajem i *peshmergama* da obuzdaju svaki pokušaj odmazde. Privremenu su vlast u Iraku preuzeli nesposobni, neiskusni i visoko korumpirani Amerikanci koji su vidjeli privatizaciju kao ključ izgradnje demokratskog, stabilnog i naprednog Iraka (Galbraith, 2006: 78). Generalno gledajući, u Bushevoj je administraciji vladala kultura neznanja. Bili su uvjereni da je Irak prazna ploča kojoj SAD mogu nametnuti svoju viziju pluralističkog demokratskog društva s minimalnom količinom napora i planiranja. Čuli su i vidjeli ono što su htjeli; mislili su da će oslobođeni Irak zamijeniti Iran kao sjedište šijitskog svijeta i irački šijiti bit će prozapadni i demokratski, a Kurdi odani ujedinjenom i demokratskom Iraku (Galbraith, 2006: 79). Amerikanci su vjerovali da je Irak jedinstvena država. No, Irak je zemlja triju prepoznatljivih etničkih, odnosno vjerskih zajednica, a to su šijitski Arapi, koji čine 55% iračke populacije, Arapi suniti, koji čine 18,5% populacije, te Kurdi, koji čine 21% stanovništva²⁴ (Picula, 2016: 97-98). Šijitske religiozne stranke htjele su državu nalik Iranu, Kurdi su tražili neovisnu državu, a kad je nisu dobili, zagovarali su sustav labave federacije koji je Kurdistanu davao najveću moguću neovisnost, sekularni Arapi htjeli su ujedinjenu državu s dijelom ovlasti prebačenih na pokrajine koje će se dijeliti zemljopisno, a ne etnički, a suniti su Arapi htjeli centralizirani Irak kakvim su nekoć vladali. Činjenica je da je, u slučaju Iraka, država prethodila naciji i to se pokazalo najvećim problemom u njenoj izgradnji. Picula (2016: 97) navodi dva ključna razloga zbog kojih je Irak „nenacionalna država“; prvi su povijesno političke okolnosti u kojima je nastala iračka država, a drugi navedena složena struktura iračkog društva koje je tipičan primjer duboko podijeljenog ili

---

²³ Turska vlada je u zamjenu za prolaz kroz svoju državu tražila da turske postrojbe uđu u sjeverni Irak kako bi Kurde stjerala natrag pod nadzor Bagdada. Budući da znamo da Kurdi ne bi stajali prekrštenih ruku dok im Turci gaze slobodu, Amerikanci su zapravo bili spremni započeti rat između dvaju saveznika, Turaka i iračkih Kurda, radi vlastitih geostrateških, geopolitičkih i geoekonomskih odnosa (Galbraith, 2006: 84).

²⁴ Etnička karta Iraka: http://gulf2000.columbia.edu/images/maps/Iraq_Ethnic_lg.png

segmentiranog društva. Tako je bez jedinstvene iračke nacije bilo nemoguće stvoriti jedinstvenu iračku državu, a danas svjedočimo posljedicama njenog prisilnog stvaranja.

8.5. Kurdistanska regionalna vlada (KRG)

Kurdi su upravo tu podijeljenost u državi odlučili iskoristiti. Budući da su Kurdi 1991. godine dobili *de facto* državu, Kurdistansku regionalnu vladu (KRG), i vlastitu vojsku, sa strane su promatrali razvoj događaja. Sa šijitima su sklopili savez iz potrebe i udovoljili su američkim zahtjevima da pridonese stvaranju iračke vojske bez ikakvog gubitka vlastite vojne sigurnosti. *Peshmerge* su se u ratu pokazale kao jedina starosjedilačka vojna sila u Iraku koja je učinkovita, pouzdana i pro-američka. Dok su Amerikanci pokušavali izgraditi jedinstveni Irak, kurdski su vođe lobirali za neovisnost Kurdistanu te su rješavali praktične probleme poput ovlasti i vlade Kurdistanu, nadzora središnje vlasti u Bagdadu, nadzora policije i sigurnosne službe i sl. (Galbraith, 2006: 150).

Međutim, upravo su praktični problemi doveli do unutarkurdskog sukoba. Osim što zapravo nikad nije postojala jedinstvena država Irak, tako ni jedinstvo nikad nije bila jača strana iračkih Kurda. Od odvajanja Jalala Talabanija od Demokratske stranke Kurdistanu (KDP), kojom dominira obitelj Barzani, 1975. godine kako bi osnovao Patriotsku zajednicu Kurdistanu (PUK), irački su Kurdi podijeljeni na dvije strane. Iz tog su se razloga sljedećih nekoliko desetljeća KDP i PUK borili za kontrolu nad iračko-kurdskom populacijom (Harris, 2014: 1). No, 1994. ta je borba prerasla u oružani sukob.

Godine 1992. u iračkom su Kurdistanu održani parlamentarni izbori. Budući da su glasovi bili podijeljeni između dvije stranke, odnosno da je KDP dobio apsolutnu većinu u pokrajinama Erbil i Dohuk, a PUK u Sulejmaniji i Dijali, vlast je podijeljena 50:50 između Talabanijevog PUK-a i Barzanijevog KDP-a. Međutim, iračka ekonomska blokada na regiju te UN-ov embargo na cijeli Irak u suradnji s visokim političkim ambicijama, doveli su do nepoštivanja postignutog dogovora te, u konačnici, i do građanskog rata. U rat su se ubrzo uključili i saveznici dviju stranaka. S jedne strane borili su se PUK, PKK i iranske snage, dok su s druge bili KDP te iračke i turske vojne snage. Službeni broj žrtava rata je između 3000 i 5000 ljudi²⁵. Rat je završio

---

²⁵ Ipak, uz velik broj prijavljenih nestanaka civila koji još uvijek nisu nađeni, navodno je taj broj puno veći, a budući da su KDP i PUK i dalje na vlasti, ne postoje točni podaci o navedenom.

1998. kada su Barzani i Talabani, uz pomoć SAD-a, postigli službeni mirovni sporazum. Plan je bio stvoriti miran i ujedinjeni irački Kurdistan, ali je u stvarnosti ostao podijeljen na dvije *de facto* vlade. KDP-u su pripale sjeverozapadne pokrajine Dohuk i Erbil, a PUK-u jugoistočna Sulejmanija.

Nadalje, u siječnju 2005. godine održani su prvi demokratski izbori u Iraku kojima je Talabani postao prvi irački demokratski izabran državni poglavar i preuzeo je ulogu gradnje konsenzusa unutar ustavotvornog procesa. Osim toga, 2005. je prihvaćen trajni ustav na referendumu. Njime je Kurdistan priznat kao prva iračka savezna regija s vlastitim institucijama. Tako je Kurdistanu omogućen sekularni status i zaštita prava svojim ustavom koji nadjačava članke saveznog ustava. Točnije, trajni ustav je institucionalizirao neovisni Kurdistan (Galbraith, 2006: 157). Iste je godine u iračkom Kurdistanu održan referendum o nezavisnosti na kojem je 98% građana glasalo za nezavisnost zbog činjenice što se ne osjećaju Iračanima. Referendum je, naravno, proglašen nevažećim, ali unatoč tome, simbolički je veoma važan jer pokazuje kurdsko mišljenje i osjećaje. Međutim, Kurdi su svjesni da je borba za formalnu neovisnost iznimno riskantna pa se do trenutka kad međunarodne okolnosti budu dopuštale stvaranje neovisnog Kurdistan, slažu i sa svojom *de facto* državom. No, uzimajući u obzir suvremenu političku situaciju na Bliskom istoku, potpuna neovisnost samo je pitanje vremena²⁶.

9. Kurdsko pitanje u Siriji

U postojećoj literaturi o Kurdima i kurdskom pitanju, najviše je govora o turskim i iračkim Kurdima, dok su oni sirijski slabo zastupljeni. U Siriji živi oko 1 milijun Kurda, odnosno oni čine oko 8% ukupnog stanovništva države te su najveća etnička manjinska grupa u Siriji²⁷. Međutim, unatoč tome, oduvijek su smatrani grupom koja se može lako asimilirati svojoj arapskoj većini. Osim toga, uzimajući u obzir heterogenost Kurda kao skupine, u prvoj polovini 20. stoljeća bilo je nemoguće pričati o jedinstvenom kurdskom identitetu. No, pad Otomanskog carstva smanjio je francuski utjecaj u regiji, te je došlo do buđenja arapskog nacionalizma, što je uzrokovalo rast svjesnosti o kurdskom identitetu kao prepreke pri izgradnji sirijske države izjednačene s arabizmom.

---

²⁶ U tome više u poglavlju „Građanski rat u Siriji i njegove posljedice“.

²⁷ Etnička karta Sirije: http://gulf2000.columbia.edu/images/maps/Syria_Ethnic_summary_lg.png

9.1. Francuski mandat

U vrijeme francuskog mandata u Siriji (1918. - 1945.) Kurdi su uživali mnoga kulturalna i politička prava; osnovali su brojne političke i društvene organizacije, objavljivali su mnogo publikacija, slobodno su se služili svojim jezikom, bili su integrirani u vojsku i administracije. Međutim, dolaskom angloarapskih sila u Siriju, Francuska počinje voditi vlastitu interesnu politiku, te zaboravlja na obećanja o poštivanju lokalnog stanovništva. Osim toga, i britanski i američki interesi su ušli u računicu te svatko počinje voditi vlastitu politiku. Francuski su interesi u Levantu²⁸ bili temeljeni na zaštiti kršćanskih zajednica i oni su vođeni više nacionalizmom negoli ekspanzionističkom logikom. Francuzi su htjeli posjedovati „Muslimansku silu“ na Mediteranu od Levanta do Mosula. Naime, radi se o starom konceptu moralnih misija civiliziranja svijeta francuskim jezikom i kulturom vođenim idejama asimilacije i asocijacije (Tejel, 2009: 15). No, tu je misiju prihvatio samo zapadni dio Sirije zbog čega su Francuzi usvojili 'podijeli pa vladaj' načelo stvarajući sukobe između ruralnih i urbanih elita, religijskih i etničkih manjina i sunitskih Arapa oslanjajući se pritom na kršćanske elite. Francuzi sirijsko jedinstvo nisu vidjeli kao arapski nacionalizam, već kao muslimanski fanatizam i proizvod Britanaca čiji je cilj bio naštetiti francuskim interesima (Tejel, 2009: 16).

9.2. Početak ba'atističkog režima u Siriji

Ipak, arapski nacionalistički pokret s vremenom je sve više rastao, a njegov uspon i osnivanje Unije Arapskih Republika (UAR) 1958. godine označili su prvu rundu represije Kurda. S druge strane, Kurdi su 1957. osnovali Demokratsku stranku Kurdistana u Siriji (KDPS) koja je tražila priznanje Kurda kao etničke grupe i demokracije u Siriji. Njome je skrenuta pozornost na ekonomsku nerazvijenost kurdskih područja te diskriminacije u području obrazovanja i regrutacije u policiju i vojsku. Ipak, situacija se nije promijenila. Kurdski su vođe uhićeni, njihove su publikacije zabranjene, a kurdski je identitet nestao, tj. Kurdi su izjednačeni sa Sirijcima, odnosno Arapima. Nakon što se Sirija odvojila od UAR 1961. godine, nastupio je ba'atistički režim koji je donio jačanje opresije Kurda i arabizaciju, odnosno politička je represija Kurda postala legalnom.

---

²⁸ Levant je regija na istočnoj obali Sredozemnog mora, sjeverno od Arapskog poluotoka i južno od Turske; odnosi se na područje Izraela, Jordana, Libanona, Sirije i Palestine.

Kurdski identitet u svim je državama, pa tako i u Siriji, smatran prijetnjom nacionalnom jedinstvu i režim je strahovao da će se sukob s Kurdima u Iraku i Turskoj proširiti na područje Sirije²⁹. Ipak, ono što je važno istaknuti kada govorimo o sirijskim Kurdima jest da su njihove pobune protiv režima u Siriji bile znatno slabije nego one u drugim državama. Kurdi u Siriji jesu pratili napredak kurdskog nacionalnog pokreta i bili su njegov dio, samo što su sudjelovali u borbi protiv represije u Iraku i Turskoj, a ne protiv one u vlastitoj državi. To bismo mogli pripisati dvama faktorima. Prvo, sirijski Kurdi nisu toliko geografski koncentrirani kao Kurdi u ostalim državama, već su raspršeni po dvjema regijama na sjeveroistoku države. Međusobno nisu povezani te su na taj način oslabljeni. Zbog navedenog im je bilo otežano osnovati jake političke organizacije. Drugo, ba'tistički je režim 1962. godine oko 120 000 sirijskih Kurda uskratio državljanstvo pod izlikom da su turski imigranti. Time su Kurdi ostali bez minimuma političke participacije koji je dozvoljen sirijskim državljanima. Godine 1963. Muhamed Talab al-Hilal, zapovjednik tajne službe u Siriji, u svojem je sigurnosnom izvještaju pozvao na jačanje represivnih mjera protiv Kurda, sirijskih neprijatelja, s ciljem brisanja svih znakova kurdskog identiteta te je Kurde nazvao malignim tumorom koji se razvio na tijelu arapskog naroda (Tejel, 2009: 60-61).

Nakon navedenog izvještaja i oduzimanja državljanstva godinu dana prije toga, svojevrsno usvajanje Hilalovog plana 1965. godine zapravo je bila logična posljedica evolucije percepcije kurdskog problema. Naime, 1965. godine režim je odlučio stvoriti arapski remen uz tursku i iračku granicu kako bi onemogućio kontakt između sirijskih Kurda i onih s drugih strana granica te kako bi oslabio kurdsku većinu u regiji³⁰. Osim toga, između 100 000 i 140 000 Kurda nasilno je iseljeno iz svojih domova. Evakuirana su područja naseljena Arapima, koji su dobivali državne poticaje da se ondje presele, i tim je područjima dano arapsko ime s ciljem arabiziranja kurdskih područja i asimilacije ostatka Kurda, a 1967. sva su kurdska imena zabranjena pa su tako Kurdi bili prisiljeni svojoj djeci dati arapsko ime. Nadalje, svi su filmovi, glazba i literatura na kurdskom jeziku bili zabranjeni. Logično, i sama upotreba kurdskog nije bila dopuštena. Oduzimanjem Kurdimu državljanstva uskraćen im je pristup javnim uslugama i zaposlenju, a oduzimanjem jezika uskraćeno im je obrazovanje. Isključivanje Kurda postalo je službenom državnom doktrinom, a 1975. godine režim je predložio ponovno

---

²⁹ S druge strane, politika prema drugim manjinama u državi, poput Armenaca, Židova ili Aramejaca, bila je potpuno drugačija.

³⁰ Ipak, zbog tehničkih problema, taj je plan ostvaren tek 1973. godine.

pisanje arapske povijesti s naglaskom na jedinstvo arapskog naroda. Tim je korakom počela integracija Kurda, odnosno integracija onog „drugog“, u društvo (Tejel, 2009: 64). Osim toga, režim je počeo surađivati s određenim Kurdima i kurdskim grupama. Tako su neki od njih, pod uvjetom da se ne identificiraju kao Kurdi, dobili visoke pozicije u lokalnim vladama. Godine 1976. Hafez al-Assad je zbog jačanja opozicije zaustavio kampanju arabizacije, odnosno sukobi s njom su mu odvratili pozornost. Razdoblje od 1976. do 1982. obilježile su pobune i sukobi s oporbenim skupinama organiziranih oko različitih islamističkih organizacija, prvenstveno s Muslimanskim bratstvom. Ba'atistička je stranka uspješno iskorijenila utjecaj religije na politiku, promijenila je obrasce društvene dinamike koji su utjecali na postupno stvaranje novih elita lojalnih režimu zbog čega se Muslimansko bratstvo organiziralo kao zaštitnik starih urbanih političkih elita (Cvrtić, 2016: 336). Navedeni je sukob uzrok obustave kampanje arabizacije te je u velikoj mjeri odvratio pozornost s represije Kurda.

9.3. Neredi 2004. ili kurdsko buđenje u Siriji

Nakon smrti Hafeza al-Assada 2000. godine, njegov sin, Bashar al-Assad, preuzeo je vlast i donio određene reforme između kojih i slobodu govora. No, samo godinu dana kasnije ju ograničava, te zabranjuje publikacije na kurdskom jeziku. Kao što je već istaknuto, sirijska povijest nije obilježena kurdskim pobunama kao što su obilježene druge države s kurdskom populacijom. Ipak, nakon dobivene pa oduzete slobode govora, od 2002. godine to se promijenilo, te je krenuo val mirnih kurdskih demonstracija koje su sirijske sigurnosne snage nasilno gušile.

U ožujku 2004. godine, točnije 12.3.2004., u Qamishli je odigrana nogometna utakmica između kurdske i arapske momčadi te ondje izbijaju nemiri između njihovih navijača koji se šire i izlaze na ulice tog grada. Nije sigurno kako je točno sukob počeo, ali možemo zaključiti da je on rezultat godina represije, nerazvijenosti i siromaštva s jedne, te napretka kurdskog nacionalnog pokreta u međunarodnom kontekstu s druge strane. Sljedeći su se dan neredi nastavili i počeli se širiti po drugim kurdskim gradovima. Neredi su nasilno ugušeni i rezultirali su masakrima. Do kraja ožujka izbrojeno je 43 mrtvih, stotine ozlijeđenih i oko 2 500 uhićenih pod optužbama agresije s ciljem pokretanja građanskog rata, povezanosti s tajnim asocijacijama i pokušaja oduzimanja dijela sirijskog teritorija i njegova prisvajanja stranoj državi. Mnogi od uhićenih su mučeni i ubijani, a velik je broj Kurda zbog straha od uhićenja prebjegao u

irački Kurdistan. Sve je spomenuto ba'atistički režim objasnio kao potrebnim mjerama očuvanja sirijskog nacionalnog jedinstva.

Ipak, unatoč posljedicama nereda, navedeno možemo shvatiti kao početak nove ere za Kurde u Siriji. Prvo, nakon toga su tisuće Kurda nastavili otvoreno prkositi režimu različitim kolektivnim akcijama poput marševa, komemoracija, festivala kulture i demonstracija. Prvi put u povijesti suvremene Sirije pokrenute su pobune u svim dijelovima kurdske teritorije države čime je ojačan simbol jedinstva sirijskog Kurdistana. Osim toga, kurdske su se stranke počele povezivati s drugim opozicijskim grupama u Siriji. Konačno, spomenuti su neredi odjeknuli i u Turskoj i Iraku gdje su Kurdi organizirali demonstracije čime su napokon političke stranke i ljudi iz drugih kurdskih regija pokazali solidarnost i sa sirijskim Kurdima. Mogli bismo reći da su sirijski Kurdi tada pokrenuli „Kurdsko proljeće“ koje bi uskoro moglo rezultirati i konačnim ostvarenjem kurdskih želja, a o tome će više biti rečeno u sljedećim poglavljima.

10. Gradanski rat u Siriji i njegove posljedice

Nakon što su u ožujku 2011. godine u jugozapadnoj Siriji osvanuli antirežimski grafiti na zidu škole, njihovi su autori, iako malodobni, uhićeni te su lokalne vlasti odbile njihovo puštanje iz zatvora. Navedeno je potaknulo revolt među građanima, te je nastala masovna narodna pobuna protiv režima Bashara al-Assada. Assad je na prosvjede odgovorio državnom represijom, a njegovi su se protivnici politički i vojno organizirali, te je Sirija završila u krvavom sukobu. Ubrzo nakon ustanka u Siriji i početka građanskog rata, sirijsko je pitanje postalo regionalno, a zatim i globalno. Sirija je svojim ratom postala poprištem surove bitke za geostrateške i gospodarske interese između Rusije, Irana i Kine s jedne i SAD-a, Europe i Zaljevskih zemalja s druge strane. Današnja je sirijska situacija višedimenzionalan sukob, odnosno ima socioekonomsku, etničku i vjersku razinu, te onu regionalnu i međunarodnu (Bilandžić, 2013).

Na nacionalnoj razini, sirijska je opozicija visoko fragmentirana te ima različite konačne ciljeve. Jedino im je zajednička želja rušenja Assada. Trenutni je legitimni predstavnik sirijskog naroda Sirijska narodna koalicija (SNC) koja je osnovana 2012. godine. Čine ju 63 predstavnika gotovo svih političkih orijentacija, vjerskih i etničkih

grupacija među kojima su i Kurdi³¹, a svoje aktivnosti koordinira s vojnim krilom zvanim Slobodna sirijska vojska (FSA). Ipak, dominantna je uloga članova sunitskog Muslimanskog bratstva.

Nadalje, Saudijska Arabija, Katar, Kuvajt, Jordan i Turska pružaju podršku sirijskoj opoziciji. S druge strane, šijitska linija na relaciji Iran-Irak-Libanon, a posebno militanti Hezbolaha, podržavaju Assada i režim. Na regionalnoj se razini zapravo radi o geopolitičkoj borbi za bliskoistočnu dominaciju na relaciji Saudijska Arabija-Iran (Bilandžić, 2013). Upravo na toj razini kurdsko pitanje igra bitnu ulogu. Ono je trajna varijabla moguće destabilizacije i preslagivanja geopolitičkih bliskoistočnih odnosa. Assad je to uvidio, te je promijenio svoju politiku naspram Kurda.

Sve do sirijskog ustanka Sirija i Turska su bile u veoma dobrim odnosima te su njegovale jednaku kurdsku politiku³². Međutim, nakon ustanka Assad mijenja svoju politiku naspram Kurda te je čak, kako bi ih pridobio, Kurdima vratio oduzeto državljanstvo te im omogućio stvaranje gotovo autonomne regije u Siriji. U tome je bitnu ulogu odigrala Demokratska unija (PYD)³³ s vođom Salihom Muslimom, čiji se odnos s režimom pokazao ključnim za prisvajanje teritorija, instrumentalnim u osiguranju usluga na teritoriju pod njihovom kontrolom te krucijalnim u definiranju odnosa s drugim opozicijskim akterima (International Crisis Group, 2014: 7).

Kao što je rečeno, Assad je Kurdima dopustio *de facto* autonomiju koju su proglasili u studenom 2013., odnosno vlada je napustila kurdsku regiju u Siriji te su je preuzeli Kurdi. Uspostavljena su tri samovladajuća kantonska područja³⁴, Kobane, Efrin i Jazira, zajedno znana kao Zapadni Kurdistan ili Rojava (na kurdskom 'zapad'). Unutar Rojave PYD je zadužen za politička pitanja, a YPG ima funkciju obrane. Budući da se PYD protivi ideji centralnog autoriteta nad etnički definiranim teritorijem zbog činjenice da velik broj Kurda živi izvan granica kurdskih područja, njihov cilj nije

---

³¹ Ipak, među njima nema članova PYD-a zato što ih Turci povezuju s PKK-om. Međutim, budući da su oni najmoćnija i najbolje organizirana kurdska stranka u Siriji, bez PYD-a u Vijeću teško je postići aktivno uključanje Kurda u rješavanje sirijske krize.

³² Čak su 2009. godine potpisale sporazum „Suradnja u borbi protiv terorizma“ koji bi se mogao nazvati i antikurdskim sporazumom (Altug, 2013.: 126).

³³ PYD je stranka sirijskih Kurda osnovana 2003. godine koja ima kontrolu nad ključnim kurdskim teritorijem. Njezino oružano krilo, Narodne obrambene jedinice (YPG), do studenog 2013. godine postalo je dominantnom vojnom silom u skoro svim kurdski naseljenim područjima u Siriji, dok je PYD postao vladajućim autoritetom.

³⁴ Svaki kanton ima svoj ustav, vladu, obrazovni sustav, socijalne službe, parlament, sudove, zakone, sigurnosnu službu, YPG i YPJ (Women's Defence Forces).

secesija. PYD želi jačanje samovladajućih struktura na lokalnoj razini čija je zajednička društvena reforma, a ne vladavina centralizirane vlade³⁵.

Nadalje, budući da je PKK PYD proglasio svojom političkom granom u Siriji³⁶, jačanje PYD-a promijenilo je i stanje PKK-a u na tom području. Rast PYD-ova utjecaja oslabio je ostale kurdske grupacije zbog čega su one bile prisiljene surađivati sa ili pridružiti se PYD-u (International Crisis Group, 2014: 13). Osim navedenog, PYD-ovu legitimaciju su, nenamjerno, ojačale i džihadske frakcije al-Nusra i Islamska država (IS). One su odigrale centralnu ulogu u ratu i preuzele vodstvo u sukobima s PYD-om kojem je prisvojena slika čuvara Kurda. Osim toga, te su frakcije postale zajedničkim neprijateljem protivnika režima, režima i Kurda. Ipak, treba naglasiti da je PYD-ova vladavina mješovito prihvaćena. Prvo, jačanjem dominacije PYD-a oslabili su odnosi s pro-Barzani kurdsko-sirijskim strankama, a granica između sirijskog i iračkog Kurdistanu postala je arena za unutarkurdsko natjecanje³⁷. Osim toga, kada su 2011. godine izbile pobune, razvila se sumnja prema svim političkim strankama što je utjecalo i na PYD. Nadalje, PYD je povezan sa sirijskim režimom, PKK ima velik utjecaj na njega i smatra se da naginje hegemoniji, a to sve utječe na stav naroda o toj stranci. Kurdi strahuju da će suradnja s režimom naškoditi budućim odnosima između njih i ostalih Sirijaca i da režim djeluje po „podijeli pa vladaj“ strategiji te podupire PYD samo kako bi stvorio podjelu među Kurdima (u čemu i uspijeva). Uz to, mnogi sirijski Kurdi PKK vide kao uljeza koji teži planu turskih Kurda i gura one sirijske u opasno savezništvo s režimom.

Ta je podjela među Kurdima otvorila mjesto za djelovanje vanjskih sila, a Turska i Iran su to osobito iskoristili u svoju korist, Turska s ciljem zadržavanja utjecaja na kurdsko pitanje unutar i izvan svojih granica, a Iran s ciljem zadržavanja PKK-a na strani svojih saveznika u sirijskom sukobu. Otkad je proglašena *de facto* neovisnost u Siriji, to pitanje postaje turski prioritet i Turska se okreće sirijskoj opoziciji s nadom da će smanjiti kurdski utjecaj u post-Assadovoj Siriji zbog straha da će Rojava jednog dana poslužiti kao PKK-ova baza za napad na Tursku. S druge strane, Iran koristi Kurde s ciljem jačanja svoje regionalne moći. Njemu je sukob između PKK-a i KDP-a

---

³⁵ U ovom bi kontekstu trebalo spomenuti da je u vrijeme pisanja ovog rada PYD proglasio federalizam na području Rojave, odnosno širenje okvira samoupravljanja.

³⁶ Točnije, PYD pripada Savezu zajednica u Kurdistanu (KCK), krovnoj organizaciji koja uključuje PKK i njihove suradnike u Iranu, Iraku i Siriji i sve te stranke djeluju pod Öcalanovim vodstvom.

³⁷ Barzani se boji da će jačanjem PYD-a dobiti još jednog suparnika (uz Ocalana) za titulu vođe pankurdskog nacionalnog pokreta.

omogućio da otjera Kurde na stranu sirijskog režima jačajući time ne samo režim već i svoju moć u regiji.

Nadalje, spomenute su regionalne sile povećale svoj utjecaj i u Iraku. U tome im je uvelike pomogao novi sukob moći između KDP-a i PUK-a. Kao što je već rečeno, KDP i PUK vodile su sukob tijekom 1990-ih godina te je između njih postignut sporazum da će KDP vladati sjeverom Kurdistsanske regionalne vlade (KRG), a PUK jugom. Unatoč nestabilnoj suradnji između dviju stranaka, to je i dalje tako. Svaka od tih stranaka ima svoje *peshmerge*, odnosno oružane snage, policiju, sigurnosnu službu (kurd. *asayish*³⁸) i obavještajnu službu na području kojim vlada. Ipak, danas je KRG ponovno suočen s borbom za vlast između dvije vladajuće stranke u što su se uključile i regionalne sile. Uključila se Turska, koja i dalje njeguje svoje savezništvo s Barzanijem i KDP-om, i Iran, koji se savezništvom s PUK-om sve više uvlači u iračku politiku zbog čega su ojačale šijitske vojne snage³⁹. Dolaskom IS-a, koji je ozbiljna prijetnja iranskoj dominaciji u Iraku i pristupu Siriji i Libanonu, Iran se dodatno uključio u iračku politiku i jača šijitsku vojsku. Zbog navedenog, iranska je vojska mobilizirala narod te je podijelila kontrolu s Irakom nad iračkom vojskom i obavještajnim službama i preuzela kontrolu nad terenskim operacijama protiv Islamske države. Tako je Iran iskoristio svoj odnos s Kurdima kako bi se upleo u iračku politiku i dobio prednost u širem regionalnom kontekstu. Osim toga, u kolovozu 2014. IS je napao Kurde u čemu je Iran ponovno uvidio priliku te je pomogao *peshmergama*. S druge strane, Turska Kurdima, unatoč savezništvu s KDP-om, nije pružila nikakvu pomoć⁴⁰. Ona od početka sirijskog konflikta vodi drugačiju politiku. Udaljili su se od Bagdada i ojačali političke i ekonomske veze s Kurdima, odnosno iskoristili su KDP kao protutežu PKK-u. No, kada su Kurdi napadnuti, Turska se udaljila od KDP-a optužujući ih za savezništvo s PKK-om i PYD-om. Logično, zbog PYD-ove veze s PKK-om, Turska vodi kampanju njihova izjednačavanja te proziva Zapad za suradnju s njima. Osim toga, u kolovozu 2014. PKK je priskočio u pomoć *peshmergama* protiv Islamske države, dok je, istovremeno, SAD izvodio zračne napade da pomogne *peshmergama*. Tu je dakle došlo do suradnje između

---

³⁸ Zadaće *asayisha* su borba protiv terorizma, droge i ozbiljnog kriminala, odnosno radi se o svojevrsnom hibridu tajne policije, unutarnje obavještajne službe i antiterorističke jedinice.

³⁹ Nakon što se 2013. sirijska kriza pretvorila u građanski rat, iranski cilj nije samo politička kontrola u vladi, već i zaštita Assadovog režima te zadržati pristup Hezbolahu u Libanonu.

⁴⁰ Naime, budući da su u studenom 2015. održani izbori, Erdoganu, koji je htio pridobiti islamiste, u tom trenutku nije odgovaralo pomoći Kurdima u borbi protiv „pobožnih“ sunita (IS-a).

PKK-a i SAD-a. Europljani su se također složili da će naoružati kurdsku vojsku pa se tehnički i oni bore zajedno s PKK-om (Napoleoni, 2014: 42-43).

U ovom je kontekstu potrebno spomenuti i trenutni sukob između PKK-a i Turske. Kao što je ranije rečeno, mirovni pregovori između dvije strane završili su u srpnju 2015. kada je PKK ubio dva turska policajca, a Erdogan je odgovorio vojnim napadom na PKK-ove kampove i bazu u sjevernom Iraku. U sljedećih 14 tjedana ubijeno je više od 650 osoba, a među njima oko 200 civila. Nadalje, za Erdogana i njegovog novog premijera Binalija Yildirima, izabranog 24. svibnja ove godine, nikakav dijalog s PKK-om više nije moguć (Gaveriaux, 2016: 14). Predsjednik po svaku cijenu želi spriječiti ponovno otvaranje dijaloga ili okončavanje rata koji ga zapravo i održava na vlasti (Demirtas, 2016: 17). U njegovom i Yildirimovom vokabularu nema dvosmislenosti: „čišćenje“ i „apsolutna pobjeda“ najčešći su termini koje koriste (Gaveriaux, 2016: 14). Osim toga, Turska je pokrenula vojne operacije, te uvela 24-satni policijski sat u kurdskim gradovima, a Erdogan je najavio da će operacije trajati sve dok gradovi ne budu „očišćeni“ od terorista⁴¹. Od kraja siječnja Amnesty International tursku vladu optužuje za ugrožavanje života gotovo 200 000 ljudi i to smatra oblikom „kolektivnog kažnjavanja“ (Gaveriaux, 2016: 15). S druge strane, PKK i ostale kurdske oružane grupe mjesečno izvrše barem jedan teroristički napad u Turskoj. Uz to, PKK-ov vođa je izjavio da je njihov glavni cilj svrgavanje Erdogana i AKP-a navodeći da, sve dok se to ne dogodi, Turska neće biti demokratska zemlja. Pri analizi sadržaja uočeno je da samo upisivanjem pojma „Kurdi“ (eng. *Kurds*) 25% sadržaja povezano je isključivo uz borbu između Kurda i turske vlade te onu između PKK-a i Turske⁴². Uzimajući u obzir sve spomenuto, sumnjamo da će se navedena situacija u skorije vrijeme smiriti. Dapače, mogla bi rezultirati još jednim građanskim ratom u regiji, ali ovog puta u državi koja je veća i strateški važnija od Sirije.

11. Terorizam kao sredstvo borbe

Nakon navedenog, postavlja se pitanje je li terorizam pravo sredstvo kojim bi Kurdi u konačnici mogli ostvariti svoje ciljeve, odnosno hoće li pretvaranjem gradova u ratne zone ostvariti „demokratsku autonomiju“. Ipak, nije važan samo cilj nego i

---

⁴¹ Ipak, u tim vojnim operacijama stradava velik broj civila, a oni koji su prije uvođenja policijskog sata i uspjeli pobjeći, nemaju se čemu kasnije vratiti budući da turska vojska uništava cijele gradove. Gaveriaux (2016: 15) navodi da u Suru, starom utvrđenom dijelu grada Diyarbakira, koji se smatra prijestolnicom turskog Kurdistan, zapadna polovica naselja sasvim je očišćena od stanovnika.

⁴² Više o tome u prilogu „Analiza sadržaja“ na kraju rada.

sredstvo. Činjenica jest da dokle god PKK izvršava terorističke akte, turska vlada ima opravdanje za neudovoljavanje kurdskim zahtjevima te za neprestano kršenje njihovih prava. Turska je nebrojeno puta ponovila da ne opravdava terorizam i da bi udovoljavanjem kurdskim zahtjevima postigla upravo suprotan efekt. Međutim, povijest nam je pokazala da se i terorizam ponekad isplati.

Afrički nacionalni kongres (ANC) primjer je organizacije koja je upravo terorizmom ostvarila svoje ciljeve. Naime, radi se o organizaciji nastaloj 1923. godine na temeljima Južnoafričkog izvornog nacionalnog kongresa (SANNC), koja se borila za potpunu jednakost svih ljudi Južnoafričke Republike (JAR), odnosno za ravnopravnost crnačkog stanovništva u navedenoj državi. ANC je nastao kao politički pokret koji se služio nenasilnim sredstvima poput marševa, protesta, štrajkova i bojkota. Čak i nakon što je 1948. aparthejd uveden kao službena politika u JAR-u, ANC je nastavio s mirnim demonstracijama. Međutim, broj diskriminacijskih zakona rastao je iz godine u godinu, kao i crnačka frustracija i očaj, a 1960., tijekom protesta crnačkog stanovništva radi spomenutih zakona u gradu Sharpevilleu, južnoafrička je policija ubila 69 ljudi, a ranila gotovo 200 (Bilandžić, 2010: 171). Budući da su shvatili da je JAR odlučila vladati isključivo silom, ANC se okrenuo nasilju, te je 1961. osnovano vojno krilo ANC-a, Koplje nacije (afrik. *Umkhonto we Sizwe*) i u sljedećih 30-ak godina izvršen je velik broj terorističkih akata. Zbog navedenog je 1962. uhićen i Nelson Mandela, te je, s drugim čelnicima ANC-a, osuđen na doživotni zatvor. No, raspadom komunističkog bloka, međunarodna je zajednica počela pritiskati Južnoafričku Republiku na promjenu ponašanja⁴³. Pregovori s ANC-om pokrenuti su 1986., a pet godina kasnije ukinut je aparthejd i zabrana političkog djelovanja ANC-a. Osim toga, 1990. Mandela je pušten nakon što je gotovo 30 godina proveo u zatvoru zbog izdaje. ANC je 1994. odnio pobjedu na parlamentarnim izborima, dok je Mandela izabran za predsjednika. Sve navedeno dokazuje da je upravo nasilje bilo to koje je djelovalo kao sredstvo borbe. ANC nije postigao demokratizaciju mirnim akcijama ili kontroliranim nasiljem, već ubojstvima civila. Teror i terorizam bili su jedino sredstvo na raspolaganju ANC-u, dok je svaki drugi oblik zakonite opozicije bjelačkoj supremaciji bio onemogućen (Mandela, 2007; prema Bilandžić, 2010: 173).

---

⁴³ Tijekom Hladnog rata SSSR je podržavao ANC, te im je pomagao u njihovoj borbi slanjem oružja, dok je Zapad podržavao južnoafričku vladu.

U tom kontekstu postavlja se pitanje je li terorizam jedino sredstvo na raspolaganju i za Kurde. Činjenica jest da su, jednako kao i crnačko stanovništvo JAR-a, Kurdi dugi niz godina koristili nenasilne metode u svojoj borbi i da ih nisu dovele nigdje već naprotiv, udaljile su ih od postizanja željenih ciljeva. Upravo su iz tog razloga i podlegli terorizmu. Međutim, bitno je naglasiti da je i pritisak Zapada odigrao važnu ulogu u slučaju ukidanja aparthejda. S druge strane, iako je pritisak međunarodne zajednice, pogotovo Europske Unije, već značajno pomogao Kurdima u borbi za njihova prava, pitanje je koliko zapravo Zapadu danas, u suvremenim uvjetima, odgovara ispunjenje kurdskih zahtjeva i pritiskanje Turske. Danas su Zapadu Kurdi i Turska jednako važni, a imaju bitno različite želje. Kurdi radi borbe protiv IS-a, a Turska zbog svoje geostrateške pozicije, odnosno migracijske krize koja trenutno potresa Europu. Pritom bi trebalo naglasiti razliku između Kurda kao nacije, PKK-a i *peshmerga*. Nisu svi Kurdi dio PKK-a, kao niti *peshmerga*. Prilikom izvršavanja analize sadržaja uvidjeli smo da čak 31% sadržaja Kurde stavlja u kontekst borbe s Islamskom državom, dok je 5% sadržaja povezano s PKK-om. Međutim, ono što je naročito zabrinjavajuće jest 4% sadržaja koji Kurde kao naciju, odnosno bez spominjanja ikakve terorističke organizacije, naziva teroristima⁴⁴. Osim toga, velik broj novinara i analitičara nije siguran kako bi uopće definirali PKK. Jedni ih nazivaju terorističkom organizacijom, drugi kurdskim pobunjenicima ili odmetnicima te gerilom, neki kurdskim militantima i oružanom grupom, dok ih neki definiraju jednostavno kao kurdsku grupu.

U tom se kontekstu postavlja i pitanje definiranja PKK-a kao terorističke organizacije. Chomsky (2013; prema Yildirim, 2013: 187) je listu terorističkih organizacija proglasio nelegitimnom navodeći da se radi o odrazu onoga što vlada u tom trenutku kaže, odnosno o odluci koja nije temeljena ni na kakvim dokazima i za koju nije potrebno nikakvo nadgledanje. Kao primjer navodi upravo Nelsona Mandelu. Naime, unatoč osudi aparthejda, međunarodna je zajednica definirala ANC kao terorističku organizaciju, a nakon kraja aparthejda, sva su vladina mučenja i ubojstva kategorizirana kao teroristički akti ili državni terorizam (Engeland i Rudolph, 2008: 20). Danas ANC-ove akcije neki određuju kao terorističke, a drugi kao dio borbe za samoodređenje, budući da je terorizam korišten za borbu protiv državnog terorizma. Naime, generička definicija terorizma nije postignuta (Bilandžić, 2014: 73), a ponekad

---

⁴⁴ Više o tome u prilogu „Analiza sadržaja“ na kraju rada.

se terorističke organizacije poistovjećuju s onim mafijaškim te s gerilskim pokretima⁴⁵ (Bilandžić, 2014: 85) i upravo ranije naveden primjer pokazuje višeznačnost i neodređenost pojmova terorizma, borbe za slobodu i gerile. Osim toga, pokazuje i da se ne radi samo o političkim, već i o veoma subjektivnim pojmovima. To nam pokazuje i činjenica da je 1993. Nelson Mandela osvojio Nobelovu nagradu za mir, a samo nekoliko godina prije ležao je u zatvoru zbog terorističkih akcija te je sve do 2008. Mandela bio na ranije spomenutoj listi.

U Europskoj se Uniji već nekoliko puta vodila rasprava o tome treba li PKK biti na njihovoj listi terorističkih organizacija. Opći sud Suda Europske Unije 2008. godine je donio odluku da bi PKK trebali skinuti s navedene liste zbog nepostojanja dovoljno razloga da se na njoj nalazi⁴⁶. Spomenuta je rasprava pokrenuta ponovno u Europskom Parlamentu u lipnju 2015., a kao razlog za skidanje s liste spomenuta je pomoć PKK-a u borbi protiv Islamske države te poticanje PKK-ove volje za tranzicijom⁴⁷. Za manje od godinu dana pokrenuta je peticija za skidanje PKK-a s liste terorističkih organizacija EU-a jer, kako je navedeno, držanje PKK-a na listi onemogućava postizanje mira, dijaloga i sporazuma, te olakšava kršenje ljudskih prava i ograničavanje slobode misli i medijske slobode.

Ipak, uzimajući u obzir važnost Turske u aktualnoj migracijskoj krizi, malo je vjerojatno da će se spomenuto dogoditi. Europa je trenutno toliko očajna da je spremna tolerirati sve neslaganja s kopenhaskim kriterijima, odnosno kršenja ljudskih prava koja se ondje odvijaju. Pri tome ne samo da ignoriraju uništavanja koja su u tijeku, nego otvoreno odbijaju pokrenuti postupke koji bi možda mogli spriječiti zloupotrebe vlasti. Nije predložena niti jedna konkretna mjera koja bi natjerala Tursku da poštuje međunarodne sporazume koje je potpisala⁴⁸ (Demirtas, 2016: 17). Razvoj događaja u Siriji i sirijskom Kurdistanu te rast broja izbjeglica koje prolaze kroz Tursku jest stvorio

---

⁴⁵ Gerilski pokreti, jednako kao i teroristi, koriste teror kao sredstvo za ostvarenje političkih ciljeva. No, gerilski pokreti, osim što se od terorističkih organizacija razlikuju po karakteru djelovanja, organizacijskim obilježjima, veličini organizacijskih postrojbi i otvorenom nošenju oružja, usmjereni su na osvajanje i kontroliranje teritorija, a teroristi nisu (Bilandžić, 2014: 85).

⁴⁶ Međutim, tom se odlukom ništa nije promijenilo.

⁴⁷ Iako je unutar rasprave priznato da je PKK zaslužan za ubojstva mnogih civila tijekom 1990-ih, isto tako je spomenuta i politička volja navedene organizacije za pregovorima i razoružanjem. Umjesto poticanja mirovnog procesa, EU na ovaj način podržava jednu od sukobljenih strana. Osim toga, akcije Zapada su videne kao veoma kontradiktorne i nelogične. S jedne strane Zapad opskrbljuje PKK oružjem čime ga podržava, dok ga s druge naziva terorističkom organizacijom.

(<http://rudaw.net/english/middleeast/12062015>)

⁴⁸ Turska je 1954. ratificirala Europsku konvenciju o ljudskim pravima, a 2003. Međunarodni sporazum o građanskim i političkim pravima (Demirtas, 2016: 17).

značajne tenzije u turskoj unutarnjoj politici, ali je i otvorio prostor za Tursku za pregovaranje sa Zapadom, u najvećoj mjeri s Europskom Unijom, o vlastitim interesima. Naposljetku, SAD i Europa Tursku vide kao uzor bliskoistočne demokracije čime je turska pozicija u regiji, ali i svijetu, ojačana.

12. Zapad i sirijska kriza

Na globalnoj razini trenutnih bliskoistočnih događaja, SAD je više-manje ignorirao situaciju u Iraku, odnosno nije se htio previše uplitati s obzirom na prošlost, te se koncentrirao na sirijsku krizu. Obamina je administracija odlučila ignorirati sve greške svojih predaka u izgradnji iračke države. Osim toga, ignorirali su i sve ostalo što se događa; rastuću ulogu Irana u iračkoj politici uključujući jačanje uloge u samoj vladi i sigurnosnom aparatu, šjitizaciju državnih institucija (što je ojačalo sunitsko nepovjerenje) te još represivnije i nasilnije sigurnosne operacije u sunitskim područjima. Sve spomenuto rezultiralo je pomlađivanjem domaćih pobunjenika uključujući džihadističke komponente u obliku grupa povezanih s IS-om. Međutim, kada je IS u kolovozu 2014. godine napao jezidsku manjinu u Sinjaru i krenuo prema Erbilu kao glavnom gradu KRG-a, Zapad se napokon odlučio vratiti.

U navedenoj je situaciji kurdsko predsjedništvo oblikovalo percepciju opasnosti IS-a i lobiralo za vojnu pomoć, odnosno predstavili su Islamsku državu ne samo kao prijetnju Kurdima, već i zapadnoj civilizaciji zbog čega je odgovornost svih njih suprotstaviti im se (a u tome su im kurdske sile najbolje pozicionirani saveznik)⁴⁹. S vremenom su Kurdi tražili više i jače oružje što je zapravo Zapadu i odgovaralo jer se nije htio previše uplitati. Točnije, Zapad više ne želi slati svoje vojno osoblje na Bliski istok. Pružit će tehničku podršku, zračne sile, oružje i vojne treninge, ali ne želi ponovno žrtvovati svoje ljude. S druge strane, treninzi, dronovi i zračni napadi nisu dovoljni, a Kurdi su se pokazali kao dobro organizirani, sposobni i odani. Drugim riječima, Zapad će podržati svakoga tko je spreman ići protiv Islamske države, rastežući time već ionako ogroman dijametar modernog posredničkog rata (Napoleoni, 2014: 122).

Ipak, postavlja se pitanje hoće li naoružavanje Kurda pokrenuti nove sukobe između njih samih te hoće li ga iskoristiti za borbu za neovisnost? Čak 19% sadržaja

---

⁴⁹ Njemačka ministrica obrane U. von der Leyen izjavila je: „Pravilno je i da mi pružimo podršku jer se *peshmerge* ne bore samo za vlastitu zemlju, već za sve nas.“

pregledanog prilikom analize sadržaja povezuje Kurde s izgradnjom države, bilo u Iraku, Siriji ili jedinstvene kurdske države⁵⁰. Trenutni cilj Zapada jest borba protiv IS-a, ali onaj dugoročni je zadržati irački teritorijalni integritet kojem prijete kurdska želja za nezavisnošću. Treba imati na umu da KRG-ov prioritet nije uništenje IS-a nego izgradnja Kurdistana. Barzani je već nekoliko puta najavio da će, čim pobjede IS, pokrenuti referendum o nezavisnosti. Upravo iz tog razloga SAD ne želi osnažiti KRG koji bi jednog dana mogao postati temeljem kurdske nezavisnosti koja bi uzrokovala nove nestabilnosti i kolaps regionalne ravnoteže. Zbog toga su Zapadu u interesu unutarkurdski sukobi, iako u trenutnoj borbi Kurdi bolje funkcioniraju ujedinjeni.

13. Hoće li Kurdi napokon dobiti svoju državu?

Malo koja nacija je podijeljena kao Kurdi. Činjenica jest da se slika Bliskog istoka mijenja iz dana u dan s krajnje neizvjesnim krajem, a da se kurdsko pitanje više ne može gurati pod tepih. Ono je postalo velikim geostrateškim pitanjem na globalnoj sceni. U tri od četiri države u kojima žive, Kurdi imaju glavnu riječ, odnosno politike Turske, Iraka i Sirije nezamislive su bez kurdske stava i kurdske pitanja. U Iranu su Kurdi veoma tihi, oni su nedostajuća karika u suvremenoj kurdske politici. No, tako je bilo i kroz povijest. S druge strane, u Turskoj su napokon dobili politički, a u Iraku i Siriji vojni legitimitet. Najveća prepreka u izgradnji vlastite države zapravo je nedostatak njihova zajedništva. Rojava i KRG razdvojeni su jednako kao što su bili u vrijeme Saddama i Assada, a KRG i PKK ne samo da se ideološki razlikuju⁵¹, već imaju i potpuno različite ciljeve; KRG teži državi-naciji, dok PKK želi konfederaciju četiri autonomne regije. Tako se u (nemogućem) slučaju ujedinjenja četiri dijela Kurdistana postavlja pitanje vodstva, odnosno hoće li se formirati vijeće četiri predstavništva iz četiri različita dijela Kurdistana ili će jedna osoba djelovati kao simbolički vođa i konzultirati se s ostalim dijelovima zemlje?

U svakom slučaju, potrebno je kurdske jedinstvo, staviti razlike i rivalstvo po strani i konsolidirati kurdske status. Doduše, teško da će do toga doći. Kao što znamo, Barzanijeva želja je biti pankurdske vođom. Upravo zato, što je KRG bliže neovisnosti, KDP i PUK su međusobno udaljeniji. Ako bi KRG i postao državom, što je trenutno veoma izgledno, hoće li izbiti novi građanski rat? Postkonfliktna izgradnja

---

⁵⁰ Više o tome u prilogu „Analiza sadržaja“ na kraju rada.

⁵¹ PKK je lijevo, sekularno i akcijski orijentiran (poput PUK-a), dok je KDP veoma tradicionalan, konzervativan, islamski te se njegova kontrola temelji na patrimoniji.

države razlikuje se od one koja se ne odvija u tim uvjetima zbog postojanja dualne krize sigurnosti i legitimiteta. Točnije rečeno, postkonfliktna društva doživljavaju periodične povratke nasilju i konfliktima i teško je dobiti javnu podršku u postkonfliktnim institucijama, odnosno narod teško vjeruje u legitimitet nove vlade što sve ponovno može rezultirati novim sukobom (Barnett i Zürcher, 2016: 12). Osim toga, moguće je da u ovoj borbi protiv IS-a *peshmerge* dobiju dojam da su dovoljno jake da se bore i protiv ostalih Kurda i vanjskih aktera što bi dovelo do sukoba ne samo između KDP-a i PUK-a, već i s PYD-om, ali i sa sunitima, Bagdadom i šijitima oko spornih područja. Zbog toga je, osim legitimiteta, pri izgradnji države u postkonfliktnim područjima bitno izgraditi i sigurnost, odnosno potrebno je razoružanje, demobilizacija i reintegracija. Amnesty International već sada izvješćuje da Kurdi provode ratne zločine nad Arapima i Turkmenima u etnički miješanim gradovima koje su osvojili, odnosno da koriste borbu protiv IS-a za provođenje etničkog čišćenja. U spomenutom slučaju novog sukoba njegovo bi poprište vrlo vjerojatno bio Kirkuk⁵². Nemogućnost integracije manjina u veće politike ključni su faktor državne slabosti, propadanja i konflikta jer upravo to utječe na sliku vlade kao legitimne te je uzrok društvenih podjela čija je česta posljedica građanski rat, što nam sama suvremena bliskoistočna situacija i pokazuje.

Nadalje, da se sve to i ne dogodi, KRG je već sada suočen s financijskom krizom. Bagdad je u veljači 2014. KRG-u ukinuo 17% od državnih prihoda od nafte koje je do tada primao⁵³. Borba protiv IS-a je također novčano oštetila KRG, a ti će troškovi daljnjom borbom postati još većima. Osim toga, KRG pruža pomoć velikom broju izbjeglica i trajno raseljenim osobama⁵⁴, a pad cijene nafte samo je dodatno otežao već tešku situaciju. Pitanje koje se nameće je bi li KRG uopće opstao kao država. Konačno, treba imati na umu da, iako su Kurdi postali saveznicima Zapada, ni SAD ni Europa, a ni Rusija neće podržati neovisnost kurdske države upravo zbog, kao što je već napomenuto, potencijalne destabilizacije regije i novih ratova i sukoba.

---

⁵² Kirkuk je grad čija se populacija, nakon provedene arabizacije, sastoji od Turkmena, Kurda, Jezida, Arapa i kršćana, a pitanje većine je veoma nejasno. Osim toga, područje grada je izuzetno bogato naftom zbog čega se ni jedna strana ne želi odreći Kirkuka. Ipak, kada su 11.6.2014. *peshmerge* zauzele Kirkuk, on je proglašen kurdskim, odnosno došao je pod kontrolu KRG-a. Etnička karta Kirkuka: http://gulf2000.columbia.edu/images/maps/Iraq_Ethnic_Ig.png

⁵³ Doduše, navodno nikada nisu primili više od 11,4 % od spomenutih prihoda.

⁵⁴ Prema nekim podacima KRG je od 2011. smjestio više od 200 000 sirijskih izbjeglica u svoju regiju. Vidi više na: <http://cabinet.gov.krd/p/page.aspx?l=12&s=000000&r=401&p=401&h=1&t=407>

14. Zaključak

Hobbes (2013: 216-217) navodi da su države dovedene do raspada ne zbog sile izvana nego zbog unutrašnjih nemira koji izrastaju iz nesavršene uspostave, a upravo to je ono što se dogodilo na području Bliskog istoka. Kurdi su narod koji su nakon Velikog rata zaobišli crtači svjetskih granica (Jergović, 2015), a danas Zapad sustiže ta njihova greška. Suvremeni su ustanci pokazali fragilnost kolonijalnog sustava nametnutog u regiji, odnosno da nacionalne granice ne odgovaraju zamišljenim zajednicama. Kurdsko će pitanje samo rasti u regiji, ali treba imati na umu da je ono drugačije u svakoj od država pa će onda i daljnji razvoj događaja biti drugačiji, a i rješenja trebaju biti drugačija jer, kao što je pokazano, kurdska stvarnost nije jednaka u Iraku, Turskoj, Siriji i Iranu. Međutim, ono što je zajedničko svim Kurdima jest povijest diskriminacije. Kurdi su bili žrtvama represije većinu svog postojanja, odnosno bili su subjektima nekih od najgorih okrutnosti čovječanstva uključujući etnička čišćenja, genocid, kemijske napade i druga bombardiranja, zabrane jezika i kulture, raseljavanja, uništenja njihovih domova i vlasništva te ograničavanja njihovih socijalnih, ekonomskih i političkih prava što je u konačnici rezultiralo siromaštvom. Njihov je odgovor na te represije varirao ovisno o vremenu i prostoru.

Međutim, Kurdi nikad nisu bili toliko utjecajni na Bliskom istoku kao danas. Osim što drže ravnotežu moći u Iraku i Siriji, u središtu su turske politike i saveznikom su Zapada. Ipak, treba imati na umu da je Zapad i ranije iznevjerio Kurde. Činjenica jest da se svaki sukob mora nekako opravdati, a to dolazi u vidu raznih moralnih, političkih, ideoloških i drugih stavova. Svatko ratuje po sloju ideologije koja ga štiti od percepcije da jedino što želi jesu veći utjecaj, moć i energija. Rusija, primjerice, preko Sirije ima izlaz na Mediteran, Iran želi proširiti šijitski utjecaj, a Kina će svojim kompanijama odraditi ogroman posao ponovne izgradnje Sirije. S druge strane, Zapad svoje interese ostvaruje pod velom demokracije i ljudskih prava. Međutim, taj isti veo gazi savezništvom s Turskom iz geostrateških interesa (Marjanović, 2016) i isti će pregaziti kada Islamska država bude pobijeđena i Turska postane važnija od Kurda.

No, ono što nam je Irak pokazao jest da će se svaki vanjski akter u budućnosti suočiti s mnogim poteškoćama i neželjenim posljedicama. Budućnost Sirije su prošlost Libanona i sadašnjost Iraka. Velike sile će se i dalje boriti da se postojeće granice ne promijene zbog opasnosti od stalne nestabilnosti i sukoba. Međutim, činjenica jest da se

granice Bliskog istoka prekrajaju. Samo postojanje Islamske države, iako nepriznate, to dokazuje. Islamska je država ta koja je po prvi put nakon Prvog svjetskog rata iznova preokrojila kartu Bliskog istoka koju su iscrtali Britanci i Francuzi (Napoleoni, 2014: 11). Osim toga, na ovom će se području neminovno roditi nova država, Kurdistan, što će rezultirati promjenom ravnoteža snaga u regiji, te u konačnici novim krvavim sukobima. Naravno, uzimajući u obzir financijsku krizu koja potresa Kurdistansku regionalnu vladu, te dodatne troškove koje će donijeti novi sukobi i nedostatak podrške Zapada, postavlja se pitanje opstanka te države.

Nadalje, ono što je ovaj rad pokazao jest i visoko stratificirano kurdsko društvo te postojanje razlika između Kurda u svakoj od država. Generalizacija, odnosno poistovjećivanje Kurda s teroristima s jedne ili „spasiteljima“ u borbi s IS-om, odnosno potencijalnim državotvorcima s druge strane, u potpunosti je pogrešno i samo pokazuje nepoznavanje problematike i složenosti kurdskog pitanja. Kurdski unutarnji sukobi i heterogenost važan su njegov faktor. Iako svi pripadaju kurdskoj zajednici i svi su se u određenom razdoblju borili u kurdskom nacionalnom pokretu, nikada nisu svi zajedno bili dio te borbe zbog osobnih, plemenskih, religijskih i sektaških različitosti. Mogli bismo reći da je najveća prepreka Kurdima upravo nedostatak njihova zajedništva. Zbog toga nije izgledno da će, nakon uspostave kurdske državnosti na području KRG-a, doći do ujedinjenja s ostalim kurdskim područjima, već će vrlo vjerojatno izbiti novi sukob unutar te nove države. Prema Hobbesu (2013: 91), u ljudskoj prirodi leže tri osnovna uzroka sukoba; natjecanje, nepovjerenje i slava, a svaki od ta tri možemo naći u unutarkurdskoj borbi. Stoga, iako bismo 21. stoljeće mogli nazvati stoljećem Kurda, nadamo se da ono neće rezultirati i nestankom ove nacije.

15. Popis kratica s izvornim imenima:

AKP – Stranka pravde i razvoja (*Adalet ve Kalknima Partisi*)

ANC – Afrički nacionalni kongres (*African National Congress*)

CIA – Središnja obavještajna agencija (*Central Intelligence Agency*)

DTP – Stranka demokratskog društva (*Demokratik Toplum Partisi*)

EU – Europska Unija (*European Union*)

FSA – Slobodna sirijska vojska (*Free Syrian Army*)

HDP – Narodna demokratska stranka (*Halkların Demokratik Partisi*)

IS – Islamska država (*Islamic State*)

JAR – Južnoafrička Republika

KCK – Savez zajednica u Kurdistanu (*Koma Civaken Kurdistan*)

KDP – Demokratska stranka Kurdistana (*Kurdistan Democratic Party*)

KDPI – Demokratska stranka Kurdistana u Iranu (*Kurdistan Democratic Party of Iran*)

KDPS – Demokratska stranka Kurdistana u Siriji (*Kurdistan Democratic Party of Syria*)

KDPT – Demokratska stranka Kurdistana u Turskoj (*Kurdistan Democratic Party of Turkey*)

KRG – Kurdistanska regionalna vlada (*Kurdistan Regional Government*)

PKK – Kurdistanska radnička partija (*Partiya Karkeren Kurdistane*)

PUK – Domovinska unija Kurdistana (*Patriotic Union of Kurdistan*)

PYD – Demokratska unija (*Partiya Yekitiya Demokrat*)

SANNC – Južnoafrički izvorni nacionalni kongres (*South African Native National Congress*)

SNC – Sirijsko nacionalno vijeće (*Syrian National Council*)

TWP – Turska radnička stranka (*Turkish Workers' Party*)

UAR – Ujedinjena Arapska Republika (*United Arab Republic*)

YPG – Narodne obrambene jedinice (*Yekineyen Parastina Gel*)

YPJ – Ženske obrambene jedinice (*Yekineyen Parastina Jin*)

16. Literatura

Altug, S. (2013) „The Syrian uprising and Turkey's ordeal with Kurds“, *Dialect*

Anthropol, 37: 123-130

Amnesty International, Annual Report Iran 2015/2016.

URL: <https://www.amnesty.org/en/countries/middle-east-and-north-africa/iran/report-iran/> (2.3.2016.)

Amnesty International, Amnesty's Annual Report 2015: "Marked Deterioration" of

Human Rights in Turkey (24.2.2016.) URL:

<http://humanrightsturkey.org/2016/02/24/amnestys-annual-report-2015-marked-deterioration-of-human-rights-in-turkey/> (22.3.2016.)

Amnesty International, Amnesty on Turkey's Worsening Human Rights Record: 11

Key Issues (24.2.2016.) URL:

<http://humanrightsturkey.org/2015/02/24/amnesty-on-turkeys-worsening-human-rights-record-11-key-issues/> (22.3.2016.)

Amnesty International, Amnesty: Detention of Academics New Assault on Freedom of

Expression (15.1.2016.) URL:

<http://humanrightsturkey.org/2016/01/15/amnesty-detention-of-academics-new-assault-on-freedom-of-expression/> (22.3.2016.)

Amnesty International, Iran: Kurdish man executed while awaiting appeal of his death

sentence (26.8.2015.) URL:

<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/08/iran-kurdish-man-awaiting-appeal-of-his-death-sentence-executed/> (2.3.2016.)

Balci, A. (2015) „The Kurdish movement's EU policy in Turkey: An analysis of a dissident ethnic bloc's foreign policy“, *Ethnicities*, 15 (1): 72-91

- Barnett, M. i Zürcher, C. (2016) *The Peacebuilder's Contract: How External Statebuilding Reinforces Weak Statehood*. URL:
https://www.researchgate.net/publication/241450384_The_Peacebuilder's_Contract_How_External_State-building_Reinforces_Weak_Statehood (28.9.2016.)
- Bilandžić, M. (2014) *Sjeme zla: uvod u studije terorizma*. Despot Infinitus: Zagreb
- Bilandžić, M. (5.10.2013.) Poučci sirijske krize. URL:
<http://vojnepovijest.vecernji.hr/broj-31-vp/poucci-sirijske-krize-908083>
(25.2.2016.)
- Buzan, B. i Weaver, O. (2003) *Regions and Power: The structure of international security*. Cambridge University Press: New York
- Dawoody, A. (2006), „The Kurdish Quest for Autonomy and Iraq's Statehood“, *Journal of Asian and African Studies*, 41 (5/6): 483-505
- Demirtas, S. (2016) „Ratni manevri i diktatorske ambicije“, *Le Monde diplomatique*, 43: 16-17
- Elias, N. (1996) *O procesu civilizacije : sociogenetska i psihogenetska istraživanja*. Biblioteka Antibarbarus: Zagreb
- Engeland, van A., Rudolph, R. R. (1988) *From Terrorism to Politics*. Ashgate: Hampshire
- Ercan, H. (2013) „Talking to the ontological other: armed struggle and the negotiations between the Turkish state and the PKK“, *Dialect Anthropol*, 37: 113-122
- Fukuyama, F. (2004) *State-building: Governance and the world order in the 21st century*. Cornell University Press: Ithaca, New York
- Galbraith, P.W. (2006) *Kraj Iraka ili kako je američka nesposobnost započela beskrajni rat*. V.B.Z. d.o.o.: Zagreb
- Gaveriaux, L. (2016) „Erdoganov prljavi rat“, *Le Monde diplomatique*, 43: 14-15
- Giddens, A. (1985) *The Nation – State and Violence: Volume Two of a Contemporary Critique of Historical Materialism*. Polity Press: Cambridge

- Harris, W. (28.8.2014.) Chaos in Iraq: Are the Kurds Truly Set to Win? URL:
<http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/chaos-in-iraq-are-the-kurds-truly-set-to-win>
(23.2.2016.)
- Hobbes, T. (2013) *Levijatan ili Građa, oblik i moć crkvene i građanske države*. Jesenski i Turk: Zagreb
- International Crisis Group (12.5.2015.) *Arming Iraq's Kurds: Fighting IS, Inviting Conflict*, Middle East Report N°158
- International Crisis Group (8.5.2014.) *Flight of Icarus? The PYD's Precarious Rise in Syria*, Middle East Report N°151
- Iran Human Rights, Documentation Center, Haunted Memories: The Islamic Republic's Executions of Kurds in 1979. URL:
<http://www.iranhrdc.org/english/publications/reports/3508-haunted-memories-the-islamic-republics-executions-of-kurds-in-1979.html?p=2> (25.1.2016.)
- Jergović, M. (13.10.2015.) Je li ideja Europe u Kurdistanu? URL:
<http://www.jutarnji.hr/je-li-ideja-europe-u-kurdistanu/1436522/> (17.3.2016.)
- Katunarić, V. (2003) *Sporna zajednica: Novije teorije o naciji i nacionalizmu*. Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo: Zagreb
- Lawrence, Q. (2008), „The accidental nation“, *Media, War & Conflict*, 1 (2): 141-153
- Mann, M. (2012) *The sources of social power: volume 2: the rise of classes and Nation States, 1760-1914*. Cambridge University Press: New York
- Marjanović, D. (15.2.2016.) Nešto se ima za reći i vrlo je važno: Ako Zapad dozvoli Turskoj da vojskom zgazi demokratsku revoluciju u Sirijskom Kurdistanu doći će do propasti ideološkog ustroja Zapadnog svijeta. URL:
<http://www.advance.hr/vijesti/nesto-se-ima-za-reci-i-vrlo-je-vazno-ako-zapad-dozvoli-turskoj-da-vojskom-zgazi-demokratsku-revoluciju-u-sirijskom-kurdistanu-doci-ce-do-propasti-ideoloskog-ustroja-zapadnog-svijeta/>
(16.3.2016.)

- Meho, L. I. (1997) *The Kurds and Kurdistan: A selective and annotated bibliography*. Greenwood Press: London
- Muller, M., Yildiz, K. (2008) *The European Union and Turkish Accession: Human Rights and the Kurds*. Pluto Press: London
- O'Shea, M. T. (2004) *Trapped between the map and reality: Geography and perception of Kurdistan*. Routledge: New York
- Perić, B. (1994) *Država i pravni sustav*, Informator: Zagreb.
- Rocha Menocal, A. (2009) „‘State-building for peace’: navigating an arena of contradictions“, *ODI Briefing Paper*, 52: 1-4
- Schwarz, R. i de Corral, M. (2011) „States Do Not Just Fail and Collapse: Rethinking States in the Middle East“, *Democracy and Security*, 7 (3): 209-226
- Serinci, D. (12.2015.) European decision to keep PKK on terrorism list ‘unwise,’ politicians say. URL: <http://rudaw.net/english/middleeast/12062015> (25.2.2016.)
- Tejel, J. (2009) *Syria's Kurds: History, politics and society*. Routledge: New York
- Treaty of Peace Between The Allied & Associated Powers and Turkey, Signed at Sevres - August 10, 1920 URL: <http://groong.usc.edu/treaties/sevres.html> (2.3.2016.)
- Yannis, A. (2002) „State Collapse and its Implications for Peace-Building and Reconstruction“, *Development and Change*, 33 (5): 817–835
- Yildirim, D. (2013) „The Kurdish question in the context of Turkey and Middle East politics: an intervju with Noam Chomsky“, *Dialect Anthropol*, 37: 183-189
- Yildiz, K. i Taysi, T.B. (2007) *The Kurds in Iran: The Past, Present and Future*. Pluto Press: London
- Yin, R.K. (2007) *Studija slučaja - dizajn i metode*. Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu: Zagreb

17. Prilog

17.1. Analiza sadržaja

Kako bi dobili odgovor na pitanje percepcije Kurda, odnosno jesu li u medijima spominjani u kontekstu terorista ili državotvoraca, provedena je analiza sadržaja internetskih stranica www.aljazeera.com, www.vecernji.hr i www.jutarnji.hr. Ključna riječ koja je bila pretraživana jest 'Kurdi' na hrvatskim portalima, odnosno 'Kurds' na stranom portalu. Analizirani su članci objavljeni u razdoblju od siječnja 2013. do listopada 2016. godine. Dobiveni su sljedeći rezultati:

Tablica 1. Analiza sadržaja

Kontekst spominjanja	aljazeera.com		vecernji.hr		jutarnji.hr		UKUPNO	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Borba s IS-om	277	29	91	37	19	42	387	31
Izgradnja države *	186	20	43	17	8	18	237	19
Tursko-kurdska borba	170	18	65	27	9	20	244	20
Borba između Turske i PKK-a	38	4	13	5	5	11	56	5
Kurdi kao teroristi	30	3	12	5	2	4	44	4
Kriza u Iraku zbog podjele društva	109	11	3	1	/	/	112	9
Pregovori s PKK-om	42	4	1	0,4	/	/	43	3
Poboljšanje političke situacije Kurda	22	2	8	3	/	/	30	2
Migracije	26	3	7	3	2	4	35	3
Usporedba Kurda i njihove borbe s nekom drugom nacijom	12	1	2	0,8	/	/	14	1
Unutarkurdska borba	11	1	/	/	/	/	11	0,8
Siromaštvo	7	1	/	/	/	/	7	0,5
Genocid	24	3	4	1	/	/	28	2
UKUPNO	954	100	243	100	45	100	1242	100

*od čega izgradnja kurdske države na području Sirije 86 puta, odnosno 46% od ukupnog spominjanja izgradnje države Kurda; izgradnja kurdske države na području Iraka 89 puta, odnosno 48% i izgradnja jedinstvene kurdske države na području Iraka, Irana, Turske i Sirije 11 puta, odnosno 6% od ukupnog spominjanja izgradnje kurdske države

18. Sažetak

Kada je završetkom Prvog svjetskog rata Kurdistan, zemlja Kurda, podijeljen između Turske, Irana, Iraka i Sirije, nikome nije bilo ni kraju pameti da je time stvoren temelj za duboke podjele u tim državama. Aktualna zbivanja na bliskoistočnom području pokazuju nam koliko su spomenute države neprirodne. Nakon što su većinu svog postojanja trpjeli represije u zemljama u kojima žive, Kurdi su danas na rubu ostvarenja svog dugogodišnjeg cilja, državnosti. Ipak, kurdsko pitanje nije samo unutarnje, već i regionalno, ali i globalno. Osim toga, Kurdi su veoma heterogena nacija zbog čega postoji i ono 'unutarkurdsko pitanje'. Prikazom razvoja kurdskog pitanja i borbe kako u svakoj državi ponaosob, tako i u širem regionalnom kontekstu, ovaj rad pokazuje duboko problematičnu prirodu kurdskog pitanja. Nakon što su dugi niz godina Kurdi izjednačavani s teroristima, u suvremenoj su situaciji postali ključnim strateškim partnerima Zapada. Uzimajući u obzir da se sirijska kriza polako raspetljava, postavlja se pitanje posljedica iste na što ovaj rad analizom recentnih događaja i interesa aktera pokušava dati odgovor. Hoće li Kurdi napokon izgraditi svoju državu te je li nasilje sredstvo kojim bi mogli ostvariti svoje ciljeve ključna su pitanja na koja rad nastoji odgovoriti.

Ključne riječi: Kurdi, državnost, kurdsko pitanje, teroristi, partneri

Abstract

When at the end of the First World War Kurdistan, the land of Kurds, was divided between Turkey, Iran, Iraq and Syria, no one thought that it was created a base for the deep divisions in these countries. Current events show us how unnatural mentioned states are. After suffering oppresions for the most of their existance in the countries they are living, Kurds are at the edge of achiveing their longtime goal, the statehood. However, kurdish question is not just a domestic one, but also a regional and a global question. Moreover, Kurds are very heterogeneous nation which is the reason for existance of the 'inner kurdish question'. With the overview of the kurdish question and struggle in every country in particular and in more wide regional context, this work shows deep problematic nature of kurdish question. After many years of being called terrorists, in contemporary situation Kurds became key strategic partners of the West. Taking into account that the syrian crisis is slowly untangleing itself, with analysis of recent events and actor's interests, this work is trying to predict the consequences of the

conflict. Will Kurds finally get their state and is the violence mean of achiveing their goal are the key questions to which this work is trying to give an answer.

Key words: Kurds, statehood, kurdsih question, terrorists, partners